

Hämeenlinnaan muuttavan opas

Hämeenlinnan ja hämeenlinnalaisten epävirallinen
käyttöohje

Jukka K. Niemi



muutahameenlinnaan.fi

Sisällys

1. Tervetuloa Hämeenlinnaan.....	3
2. Hämeestä Hämeenlinnaan.....	6
3. Hämeenlinna tänään.....	12
4. Hämläinen sielunmaisema.....	17
5. Hämeenlinnan helmet.....	22
6. Hämeenlinna, jonka ohi olet kävellyt.....	32
7. Talot kertovat tarinoita.....	45
8. Mihin katosi vanha Hämeenlinna?.....	54
9. Hämeenlinnalaisia erikoisuuksia.....	60
10. Hämeenlinna käytännössä.....	67
11. Hämeenlinna-suomi-sanakirja.....	75
12. Nyt olet hämeenlinnalainen.....	82

1. Tervetuloa Hämeenlinnaan – Suomen vanhimpaan sisämaakaupunkiin, keskelle Etelä-Suomea ja keskelle hämäläistä elämänmenoa.

Tämä opas on tarkoitettu sinulle, joka harkitset muuttamista Hämeenlinnaan, olet jo tehnyt päätöksesi tai huomaat eräänä aamuna herääväsi hämeenlinnalaisena ja miettiväsi, mitä täällä oikein tapahtuu. Oppaasta voi olla iloa myös pidempään kaupungissa asuneelle. Hämeenlinnassa on yllättävän paljon paikkoja, tarinoita ja kummallisuuksia, joiden ohi voi kulkea vuosikausia tietämättä niistä mitään.

Hämeenlinna on sopivan kokoinen kaupunki. Täällä on sen verran vähän ruuhkia, että paikalliset tunnistavat sellaisen heti nähdessään kolme autoa samassa risteyksessä. Keskustasta pääsee nopeasti metsään, järven rantaan tai harjulle, mutta kaupungissa on silti teatteri, museot, ravintoloita, kulttuurikeskus, korkeakoulu, sairaala ja jopa liigajoukkueita.

Sijainti onkin yksi Hämeenlinnan vahvuuksista. Kaupunki on niin keskellä kaikkea, että sen ohi on helppo ajaa. Helsinki on etelässä, Tampere pohjoisessa ja Hämeenlinna siinä välissä. Moottoritie halkaisee kaupungin ja junat pysähtyvät täällä, joten muualle Suomeen pääsee helposti. Hämeenlinnalaiselle tämä ei kuitenkaan tarkoita, että hänen tarvitsisi jatkuvasti lähteä johonkin. Mikäs kiire tässä valmiissa maailmassa on.

Vanha kaupunki – mutta ei ihan sillä tavalla kuin luulisi

Kaupunkioikeudet Hämeenlinna sai 19. tammikuuta 1639. Hämeenlinnalaiset kertovat mielellään, että Hämeenlinna on Suomen vanhin sisämaakaupunki, mutta unohtavat usein samalla kertoa, että Savonlinna sai kaupunkioikeudet vain puoli vuotta myöhemmin, 29. heinäkuuta 1639. Savonlinnalaiset ovat ahkeria muistuttamaan tästä, mutta unohtavat samalla kertoa, että Savonlinnan kaupunkioikeudet peruttiin jo vuonna 1683 kaupungin riuduttua venäläisten tuhottua sen 1656. Savonlinna sai kaupunkioikeutensa takaisin 1721,

Hämeenlinna on pysynyt kaupunkina ja merkittävänä kauppapaikkana yhtäjaksoisesti vuodesta 1639.

Hämeenlinna on kaupunkina kuitenkin paljon linnaansa nuorempi. Hämeen linna oli täällä jo vuosisatoja ennen kaupungin perustamista, ja ihmisiä Hämeessä tuhansia vuosia ennen linnaa. Nykyinen Hämeenlinna puolestaan on kasvanut alkuperäisten rajojensa ulkopuolelle niin monta kertaa, että kaupungin sisällä on nykyään kokonaisia entisiä kuntia ja vanhoja pitäjiä.

Historia näkyy täällä kaikkialla, mutta se ei aina pidä itsestään kovaa ääntä. Kaupunginpuistossa on kivi, johon on hakattu hevosenkengän kuva keisarin vierailun muistoksi. Vanhan hautausmaan puistossa lepää Jean Sibeliuksen isä. Keskustan talojen seinissä on muistolaattoja ihmisistä, joista myöhemmin tuli presidenttejä, säveltäjiä, kirjailijoita ja suomalaisen kulttuurin merkkihenkilöitä. Eräässä komeassa jugendtalossa hämeenlinnalaiset kävivät kunnallisessa saunassa, toisessa myytiin viinaa ennen kuin siellä keksittiin ryhtyä harjoittamaan raittiutta.

Hämeenlinna pintaa syvemmältä

Hämeenlinnasta voisi kirjoittaa helposti kauniin matkailuesitteen. Täällä ovat keskiaikainen linna, Aulangon kansallismaisema, Ahveniston harjut ja järvi, Vanajavesi, kansallinen kaupunkipuisto ja peräti 339 järveä kokonaan tai osittain kaupungin alueella. Kaikki tämä on totta. Mutta se ei vielä kerro, millainen Hämeenlinna oikeastaan on.

Siihen tarvitaan myös Appara, Parkki, Reska, Hikisilta, Kerho ja hotsi. Pitää hyväksyä, että kaupungin puistoon jätetty risukasa voi kuulua paikalliseen prosessinhallintaan ja että hämeenlinnalainen saattaa arvostella kotikaupunkiaan perusteellisesti juuri siksi, että pitää siitä.

Tässä oppaassa käydään siis Hämeen linnassa, Aulangolla ja Ahvenistolla. Mutta sen jälkeen poiketaan vähän sivummalle. Etsitään pieniä historian jälkiä, taloja, joiden nykyisestä käytöstä ei voisi päätellä niiden menneisyyttä, paikkoja jotka ovat kadonneet ja paikallisia kummallisuuksia, joita ei tavallisesta matkailuesitteestä löydy.

Samalla opetellaan hieman hämeenlinnaa. Uuden asukkaan on vaikea pärjätä pitkään tietämättä, missä ovat Appara, Parkki ja Reska. Hamptonistakin voidaan puhua, vaikka kukaan ei aivan tarkasti osaisi määritellä, missä se alkaa ja mihin se loppuu.

Tämän oppaan tarkoitus ei ole vakuuttaa sinua siitä, että Hämeenlinna olisi täydellinen kaupunki. Tarkoitus on auttaa ymmärtämään, miksi me viihdymme täällä siitä huolimatta – ja ehkä juuri siksi.

2. Hämeestä Hämeenlinnaan

Hämeenlinnan historia ei ala Hämeenlinnasta eikä edes Hämeen linnasta. Kun ensimmäiset ihmiset liikkuvat nykyisen Hämeen alueella, ei ollut kaupunkia, linnaa eikä oikeastaan nykyisen kaltaista Suomeakaan. Jääkauden jäljiltä maisema oli vasta muotoutumassa.

Kun mannerjää vetäytyi noin 10 000 vuotta sitten, Hämeen korkeimmat alueet nousivat ensimmäisten joukossa veden yläpuolelle. Nykyisen Aulangon seudulla voi edelleen hahmottaa muinaisen Yoldianmeren rantavaiheisiin liittyviä maiseman muotoja. Ensimmäiset ihmiset elivät metsästyksellä, kalastuksella ja keräilyllä, ja Hämeen alue on ollut asuttuna kivikaudelta lähtien. Kaupunki tuli paljon myöhemmin.

Ennen Hämeenlinnaa oli Häme

Häme oli keskiajalle tultaessa paljon nykyistä maakuntaa laajempi. Kun uutena hämeenlinnalaisena katsot Kanta-Hämeen karttaa, se vaikuttaa kovin tiiviiltä ja mukavalta sisämaakolkalta. Mutta keskiajalle tultaessa Häme oli jotain aivan muuta. Vanhoissa asiakirjoissa toistuu kuvaava ilmaus, jonka mukaan Häme ulottui aikanaan ”suolamerestä suolamereen” – siis Suomenlahdelta aina Pohjanlahdelle saakka.

Tämä ei ole pelkkää hämäläistä suuruudenhulluutta tai romanttista legendaa, vaan ilmauksella on yllättävän kylmäpäinen ja virallinen tausta: se on peräisin keskiaikaisista käräjäpöytäkirjoista ja veroriidoista.

Tarina alkaa vuodesta 1458, jolloin laamanni Henrik Bitz ja Olavi Tavast kävivät rajaa niin sanotusta ”kolmen kihlakunnan rajasta”. Heidän työstään laadittiin rajaluettelo, johon hämäläisten ikivanhojen erämaiden ja vientireittien laajuus kirjattiin ylös: raja alkoi eteläisestä suolamerestä (Suomenlahdesta) ja päättyi pohjoisen suolamereen (Pohjanlahteen). Hämäläisten vientisatamat kun sijaitsivat tuolloin Porvoonjoen, Halikonjoen ja Kokemäenjoen suilla, ja heidän nautinta-alueensa ulottuivat syvälle Pohjanmaalle.

Tämä vanha tuomiokirje heräsi kunnolla henkiin sata vuotta myöhemmin, vuonna 1553. Silloin laamanni Henrik Klaunpoika Horn joutui ratkomaan

poikkeuksellisen sitkeitä ja tulisia rajariitoja Harvialan sekä Hauho-Tuuloksen mailla. Horn kaivoi arkistoista esiin valtionhoitaja Eerik Akselinpojan vanhan tuomiokirjan ja totesi, että hämäläisen maan rajat on kerta kaikkiaan mitattu merestä mereen.

Kun siis kuljet nykyisen Hämeenlinnan rauhallisilla kaduilla, muista, että seisot muinaisen erämaaimperiumin sydämessä. Sen rajankäynti vaati aikoinaan laamanneilta satojen kilometrien ratsastusurakoita – vain siksi, että suolaiset rannatkin kuuluivat oikeutetusti hämäläisille.

Hämeen kristillistymisen yksityiskohdista ei tiedetä kaikkea varmasti. Vanhoissa lähteissä esiintyy myös mahdollisuus saksalaisten tekemästä ristiretkestä 1200-luvulla. Sen sijaan Ruotsin niin sanottu toinen ristiretki Hämeeseen ajoitetaan perinteisesti 1200-luvun puoliväliin. Sen seurauksena Häme kytkeytyi entistä tiiviimmin Ruotsin valtakuntaan. Vanhin kirjallinen maininta Hämeen maakunnasta on vuodelta 1319. Ja jossakin tässä vaiheessa Vanajaveden rannalle ilmestyi rakennus, joka määrittelee kaupunkia vielä yli 700 vuotta myöhemmin.

Linna tuli ensin

Hämeen linnaa alettiin rakentaa 1200-luvun lopulla. Ensimmäinen tunnettu kirjallinen maininta siitä on vuodelta 1308. Varhaisimmassa vaiheessaan linna oli harmaakivinen leirikastelli kehämuureineen. Myöhemmin 1300- ja 1400-luvuilla sitä laajennettiin ja korotettiin, ja rakentamisessa käytettiin Suomessa keskiajalla vielä harvinaista tiiltä.

Linna rakennettiin valtakunnan vallan ja hallinnon tukikohdaksi. Sen alkuvaiheisiin liittyi myös rajalinnan tehtävä, mutta se jäi lyhytaikaiseksi: Pähkinäsaaren rauha vuonna 1323 siirsi Ruotsin ja Novgorodin välisen rajan kauas idemmäksi. Linnan merkitys ei silti kadonnut. Siitä kehittyi Hämeen hallinnon keskus, jonka ympärille alkoi vähitellen muodostua muutakin elämää.

Linnalla on myös synkempi puolensa. Vankeja siellä pidettiin ilmeisesti jo varhain, ja vuonna 1837 linna muutettiin kokonaisuudessaan vankilakäyttöön Carl Ludvig Engelin suunnitelmien pohjalta. Vuonna 1881 sinne perustettiin Suomen ainoa naisten kuritushuone. Päälinnan vankilakäyttö päättyi vuonna 1953 ja kehämuurin rakennusten vasta vuonna 1972. Restauroidu päälinna

avattiin museoksi 1979. Kun nykyään kävelee linnan punatiilisten muurien sisällä, kannattaa siis muistaa, että kyse ei ole rakennuksesta, joka olisi viettänyt seitsemän vuosisataa odottamassa turistiryhmiä.

Kaupunki syntyy – väärälle puolelle linnaa



Hämeenlinnan ensimmäinen kaupunki sijaitsi linnan pohjoispuolella nykyisen Linnankasarin ja Kaupunginpuiston ympäristössä. 1770-luvulla kaupunki siirrettiin nykyisen keskustan paikalle.

Hämeenlinna sai kaupunkioikeudet 19. tammikuuta 1639. Siitä lähtien Hämeenlinna on ollut kaupunki yhtäjaksoisesti. Mutta ensimmäinen Hämeenlinna ei sijainnut siinä, missä nykyinen keskusta sijaitsee.

Vanha kaupunki rakentui linnan pohjoispuolelle, nykyisen Linnankasarin ja Kaupunginpuiston tienoille. Tästä ensimmäisestä kaupungista ei nykymaisemassa ole enää paljon helposti tunnistettavaa jäljellä. Yksi pieni muistomerkki kuitenkin kertoo paikasta, jossa sijaitsi vuonna 1666 valmistunut Hämeenlinnan ensimmäinen kirkko. Se on juuri niitä paikkoja, joiden ohi voi

kulkea tietämättä, mitä siinä aikanaan oli – ja palaamme siihen myöhemmin tämän oppaan *Hämeenlinna, jonka ohi olet kävellyt* -luvussa.

Vanhan kaupungin sijainti osoittautui ajan mittaan hankalaksi. Alava ja ahdas alue linnan kupeessa ei tarjonnut hyviä mahdollisuuksia kasvavalle kaupungille. Kun Hämeenlinnaa ryhdyttiin 1700-luvulla kehittämään uudelleen, päädyttiin lopulta ratkaisuun, joka nykyisestä näkökulmasta kuulostaa melko radikaalilta: siirretään kaupunki.

Uudeksi paikaksi valittiin linnan eteläpuolella sijainneen Saaristen latokartanon maat. Saaristen latokartano oli kruunun maatala, jonka pihapiiri sijaitsi nykyisen keskustan länsiosassa Saaristenkadun tuntumassa. Muu osa tulevasta keskustasta oli suurelta osin peltoa.

Kuningas Kustaa III määräsi kaupungin siirrettäväksi vuonna 1777. Paikan valintaan vaikuttivat maan saatavuuden lisäksi puolustukselliset syyt: kaupungin haluttiin sijaitsevan riittävän etäällä linnasta, jotta linnalle johtavaa tietä voitiin tarvittaessa valvoa tykein. Kenraalimajuri Axel Magnus von Arbin laati uudelle kaupungille ruutukaavan, ja lopullinen asemakaava vahvistettiin vuonna 1778. Kaupunki siirtyi vähitellen uudelle paikalle 1770- ja 1780-lukujen vaihteessa.

Nykyinen Hämeenlinnan keskusta on siis tavallaan pelloille suunniteltu uusi kaupunki. Linna jäi paikoilleen, mutta sen ympärillä ollut kaupunki muutti toiselle puolelle linnaa. Saaristenkadun nimessä elää yhä pieni muistuma siitä maatilasta, jonka maille uusi Hämeenlinna rakennettiin.

Vanhan kaupungin alue jäi myöhemmin suurelta osin sotilas- ja puistokäyttöön. Nykyään siellä kulkiessa on vaikea kuvitella, että täällä oli kerran Hämeenlinnan varsinainen keskusta.

Kaupunki kasvaa rajojensa yli

Nykyinen Hämeenlinna on paljon muutakin kuin vanha ruutukaavakeskusta.

Kaupungin ympärillä oli pitkään Hämeenlinnan maalaiskunta sekä vanhoja pitäjiä, joilla oli omat keskuksensa ja identiteettinsä. Nykyisen kaupungin muoto on syntynyt useiden kuntarajojen muutosten seurauksena.

Vuonna 1948 Hämeenlinnan maalaiskunta jaettiin Hämeenlinnan kaupungin, Rengon ja Vanajan kesken. Seuraava suuri muutos tapahtui vuonna 1967, jolloin keskiajalle juurensa ulottanut Vanajan kunta lakkautettiin ja sen alueita liitettiin Hämeenlinnaan, Janakkalaan, Renkoon ja Hattulaan.

Suurin yksittäinen muutos tuli vuonna 2009, kun Hauho, Kalvola, Lammi, Renko ja Tuulos liittyivät Hämeenlinnaan. Kaupungin pinta-ala kasvoi valtavasti, ja samalla Hämeenlinnasta tuli jotakin hieman erikoista: tiiviin keskusta-alueen lisäksi siihen kuuluu laajoja maaseutualueita, kyliä, metsiä ja satoja järviä. Siksi nykyinen Hämeenlinna voi tarkoittaa aivan erilaisia ympäristöjä.

Se voi olla kerrostalo Reskan vieressä muutaman minuutin kävelymatkan päässä torilta. Se voi olla omakotitalo Hätilässä tai Kaurialassa. Se voi olla uusi asunto Asemanrannassa. Mutta yhtä hyvin hämeenlinnalainen voi asua Lammilla, Hauholla, Rengossa, Tuuloksessa tai Iittalassa kymmenien kilometrien päässä keskustasta.

Vanhojen pitäjien identiteetit eivät tietenkään kadonneet kuntaliitoksessa. Hauholainen on edelleen hauholainen ja lammilainen lammilainen, vaikka postin mukana tulisikin Hämeenlinnan kaupungin tiedote. Ja kantakaupungissa pitäjien olemassaolo muistetaan varmasti viimeistään silloin, kun keskustelu kääntyy kouluverkon tai muiden palveluiden supistamiseen.

Historiaa ei tarvitse täällä erikseen etsiä

Hämeenlinnan kiinnostavuus ei lopulta ole siinä, että täällä on paljon vanhaa. Kiinnostavaa on se, kuinka monta eri Hämeenlinnaa on rakennettu päällekkäin.

Keskiaikaisen linnan vieressä on 1800-luvun kasarmialue. Ensimmäisen kaupungin paikalla on puistoa ja sotilashistoriaa. Nykyisessä keskustassa 1800-luvun puutalojen paikoille nousi jugendia, niiden viereen funktionalismia ja myöhemmin 1960- ja 1970-lukujen betonia. Vanha teollisuusalue on muuttunut Verkatehtaaksi, rautatieaseman ympärille on syntynyt Asemanranta ja vanhan sairaalan viereen uusi Assi.

Jotakin on säilynyt. Jotakin on siirretty. Paljon on purettu. Ja toisinaan historia on jäljellä vain pienenä laattana seinässä, omituisena kivenä puistossa tai talona, jonka nykyisestä käyttötarkoituksesta ei voisi mitenkään päätellä, mitä siellä

tehtiin sata vuotta sitten. Niitä jälkiä tässä oppaassa etsitään myöhemmin tarkemmin. Ensin katsotaan kuitenkin, millainen tästä yli 700 vuotta linnan ympärillä ja lähes 400 vuotta kaupunkina kehittyneestä paikasta on tullut vuonna 2026.

3. Hämeenlinna tänään

Jos Hämeenlinnaa katsoo kartalta, ensimmäinen havainto on hieman hämmentävä. Kaupunki näyttää valtavalta. Ja sitä se pinta-alaltaan onkin.

Hämeenlinnan maapinta-ala on 1 786 neliökilometriä ja vesialueita on vielä 246 neliökilometriä päälle. Kaupungin laidalta toiselle on itä-länsisuunnassa yli 80 kilometriä. Asukkaita tässä varsin avarassa kaupungissa oli vuoden 2025 lopussa 68 622.

Tämä selittää yhden Hämeenlinnan erityispiirteistä. Hämeenlinna voi tarkoittaa tiivistä, muutaman kilometrin levyistä kantakaupunkia – tai metsien, peltojen, järvien ja kylien muodostamaa aluetta, joka ulottuu Rengosta ja Iittalasta Lammille.

Kaupungin keskustassa tätä ei välttämättä huomaa. Torilta kävelee muutamassa minuutissa Vanajaveden rantaan, Verkatehtaalte, linja-autoasemalle tai kauppakeskus Goodmaniin. Rautatieasemallekin pääsee jalan. Vähän pidemmällä kävelyllä vastaan tulevat Hämeen linna, Ahvenisto ja Kaupunginpuisto. Kaupungin omakin kuvaus keskustasta perustuu juuri tähän: palvelut, kulttuuri, liikunta, historia ja luonto ovat poikkeuksellisen lähellä toisiaan. Hämeenlinna on siis yhtä aikaa pieni ja hämmästyttävän suuri. Keskellä kaikkea Hämeenlinnan sijainnista on vaikea puhua mainitsematta Helsinkiä ja Tamperetta.

Kaupungin yksi kiistattomista vahvuuksista kuitenkin on, että se sattuu sijaitsemaan juuri Suomen kahden suuren kasvukeskuksen välissä. Moottoritie ja päärata kulkevat kaupungin halki. Junalla Tampereelle pääsee nopeimmillaan noin 40 minuutissa ja Helsinkiin noin tunnissa. Asemanrannasta rautatieasemalle puolestaan kävelee parissa minuutissa. Tämä tekee Hämeenlinnasta varsin käyttökelpoisen kotikaupungin myös ihmiselle, jonka työ tai muu elämä ei kokonaan sijaitse täällä.

Helsinkiin on maanteitse noin sata kilometriä ja Tampereelle hieman alle 80. Lentokentälle, satamiin ja kahteen suureen kaupunkiin pääsee ilman, että itse tarvitsee asua kummassakaan. Sijainnissa on kuitenkin myös Hämeenlinnan ikuinen kirous. Hämeenlinna on niin sopivasti Helsingin ja Tampereen välissä,

että siitä puhutaan helposti paikkana, josta pääsee nopeasti muualle. Hämeenlinnalainen saattaa huomauttaa, että täällä voi myös jäädä pois junasta.

Kaupunki veden ja harjujen välissä



Vanajavesi jakaa ja yhdistää Hämeenlinnaa.

Hämeenlinnaa ei oikein voi ymmärtää ilman Vanajavettä. Kantakaupunki on rakentunut sen ympärille ja Hämeen linna sen rannalle. Vanajavesi erottaa keskustan Hätilästä ja Keinusaaresta mutta samalla sitoo kaupungin osia yhteen. Rantoja seuraava kävely- ja pyöräilyreitti – rantareitti – muodostaa yhden kaupungin käytetyimmistä ulkoiluympäristöistä.

Toinen maisemaa määrittävä tekijä ovat harjut. Ahvenistonharju ja Hattelmalanharju kuuluvat kaupungin halki kulkevaan harjujaksoon. Kun mukaan lisätään Aulanko, metsät, puistot ja järvet, luonto ei Hämeenlinnassa ala kaupungin ulkopuolelta. Se tunkeutuu keskelle kaupunkia.

Hämeenlinnaan perustettiin vuonna 2001 Suomen ensimmäinen kansallinen kaupunkipuisto. Ajatus on oikeastaan hyvin hämeenlinnalainen: kaupunkia,

kulttuurihistoriaa ja luontoa ei eroteta toisistaan, vaan sama kokonaisuus kulkee Aulangolta Vanajaveden rantoja pitkin linnan ja keskustan maisemiin. Metsään, järven rantaan tai ulkoilureitille ei yleensä tarvitse erikseen lähteä. Ne ovat jo siinä.

Varsinainen ruutukaavakeskusta on pieni, ja suuri osa päivittäisistä asioista hoituu kävellessä. Torin ympäriltä löytyvät kaupat, ravintolat ja palvelut. Kirjasto, uimahalli, Verkatehdas, teatteri, museot, linja-autoasema ja rautatieasema ovat kaikki suhteellisen lähellä.

Keskustan ulkonäkö on kerroksellinen. Jäljellä on vanhoja puutaloja, 1800-luvun kivitaloja ja näyttäviä jugendrakennuksia. Niiden väliin on rakennettu 1950-, 60- ja 70-lukujen liiketaloja, uudempia kerrostaloja ja kauppakeskuksia. Lopputulos ei ole yhtenäinen historiallinen kaupunkimiljöö eikä kiiltävä moderni keskusta. Se on Hämeenlinna. Ja kun myöhemmin tässä oppaassa kysytään, mihin katosi vanha Hämeenlinna, selviää myös, miksi keskusta näyttää siltä kuin näyttää. Kaupunginosissa on omat maailmansa.

Kantakaupunki ei lopu ruutukaavan reunaan.

Kauriala on vanha ja vihreä asuinalue aivan keskustan kupeessa. Hätilä muodostaa Vanajaveden toiselle puolelle oman keskuksensa. Idänpää jatkaa kaupunkia itään, Jukola ja Ahvenisto länteen. Katuma, Myllymäki, Ojoinen, Loimalahti, Nummi, Papinniitty ja monet muut alueet ovat kukin erilaisia yhdistelmiä kerrostaloja, omakotitaloja, metsää ja palveluita.

Hämeenlinnan mittakaavassa etäisyydet ovat yleensä lyhyitä. Kaupungin omassa asumisviestinnässä puhutaan siitä, että palvelut ja harrastukset ovat eri asuinalueilta noin vartissa saavutettavissa. Markkinointipuhetta toki – mutta kantakaupungissa väite ei ole aivan tuulesta temmattu.

Yksi uusimmista kaupunkiympäristöistä on Asemanranta. Vanajaveden ja rautatieaseman väliin rakentuneella alueella ensimmäiset uudet asunnot valmistuivat vuonna 2018, ja alueen rakentaminen on jatkunut sen jälkeen. Siinä tiivistyy paljon nyky-Hämeenlinnasta: uusi kerrostalo, rautatie, vanha teollisuusympäristö, Verkatehdas, Vanajavesi ja rantareitti mahtuvat kaikki muutaman sadan metrin sisään. Ja siellä on tietenkin Pööli. Pysäköintitalo, jonka seinällä roikkuu valtava liikennekartio. Siihenkin palaamme.

Ja sitten ovat pitäjät

Vuoden 2009 kuntaliitos teki Hämeenlinnasta kaupungin, jossa sanalla *kaupunki* on hieman tavallista väljempi merkitys.

Hauho, Kalvola, Lammi, Renko ja Tuulos ovat hallinnollisesti Hämeenlinnaa, mutta niitä kutsutaan edelleen pitäjiksi. Niissä asuu yhteensä noin 16 500 ihmistä eli suunnilleen neljännes koko kaupungin väestöstä.

Pitäjissä asuminen on hyvin erilaista kuin kantakaupungissa. Tontit ja asumisväljyys kasvavat, välimatkat pitenevät ja oma auto muuttuu huomattavasti tärkeämmäksi. Vastineeksi saa maaseutua, kyliä, järviä ja paikallisyhteisöjä – kuitenkin saman kaupungin sisällä. Ja jokaisella pitäjällä on oma identiteettinsä.

Iittalalainen saattaa asua Hämeenlinnassa, mutta hän asuu silti Iittalassa. Hauho on Hauho ja Lammi Lammi. Kuntarajan poistaminen kartalta ei poista vuosisatojen paikallishistoriaa. Tämä kannattaa uuden hämeenlinnalaisen ymmärtää melko nopeasti. Samoin se, että Iittalaa voidaan kutsua Italiaksi. Sille ei tarvitse etsiä järkevää selitystä.

Kaupunki muuttuu edelleen

Hämeenlinna saattaa ensi silmäyksellä vaikuttaa kaupungilta, jossa kaikki on ollut suunnilleen samalla paikalla jo pitkään.

Ei ole. Asemanranta on muuttanut Vanajaveden itärantaa. Uusi keskussairaala Assi on rakennettu Ahveniston vanhan sairaala-alueen yhteyteen. Keskustalle suunnitellaan lisää asukkaita ja uutta rakentamista. Kaupungin keskustavisiassa tavoitteena on jopa noin 4 000 uutta keskustan asukasta vuoteen 2035 mennessä. Samaan aikaan Hämeenlinnassa käydään aivan samanlaista keskustelua kuin siellä on käyty vuosikymmeniä: mitä rakennetaan, mitä puretaan, mihin pysäköidään, mitä keskusta tarvitsee ja miksi juuri tuo asia piti tehdä juuri noin.

Hämeenlinnalaiset seuraavat kaupunkinsa muuttumista tarkasti, useimmiten negaation kautta. Ensin etsitään hankkeen huonot puolet, sitten keskustellaan niistä perusteellisesti ja lopulta saatetaan huomata, ettei lopputulos ollutkaan

aivan keltoton. Se ei välttämättä ole muutoksen vastustamista. Se on paikallinen tapa osallistua.

Sopivan kokoinen kaupunki

Hämeenlinnaa on vaikea myydä yhdellä superlatiivilla. Se ei ole Suomen suurin, vilkkain, nuorin eikä nopeimmin kasvava kaupunki. Keskusta ei sykähtelee metropolin tahtiin eikä jokaisena iltana ole kymmentä tapahtumaa, joista pitäisi valita.

Mutta täällä on keskiaikainen linna, järviä, metsiä ja harjuja. On teatteri, museot, Verkatehdas ja liigakiekkoa. On vanhoja kaupunginosia, uusia kerrostaloalueita ja kokonaisia maaseutupitäjiä. Keskustassa voi asua ilman autoa, ja vartin ajomatkan päässä voi asua jo hyvin toisenlaisessa ympäristössä. Ja kun haluaa pois, juna kulkee sekä pohjoiseen että etelään. Ehkä Hämeenlinnan vahvuus on lopulta juuri mittakaavassa. Se on riittävän suuri ollakseen kaupunki ja riittävän pieni, ettei kaupunkina eläminen vie kaikkea aikaa. Seuraavaksi täytyykin opetella kaikkein vaikeampi asia: millaisia ne hämeenlinnalaiset oikein ovat?

4. Hämäläinen sielunmaisema

Hämäläisistä on olemassa yksi ominaisuus, jonka tietävät nekin suomalaiset, jotka eivät ole koskaan käyneet Hämeessä. Hämäläinen on hidas. Se on niin vanha ja sitkeä käsitys, ettei sitä kannata tässä oppaassa yrittää kumota. Paljon kiinnostavampaa on kysyä, mitä hämäläinen hitaus oikeastaan tarkoittaa.

Se ei välttämättä tarkoita sitä, etteivät asiat tapahtuisi. Ne vain tapahtuvat sitten, kun niiden aika on. J. H. Erkon sanoittamassa *Hämäläisten laulussa* hämäläinen kansa kuvataan jäykäksi ja vakavaksi mutta toimeen tarttuvaksi silloin, kun on toiminnan aika. Paljon luontoa sekä kunnollisia ja aikaansaavia, joskin hieman jäyhiä ihmisiä. Siitä on hyvä aloittaa.

Hidas hämäläinen – loukkaus vai elämäntapa?

Jos olet muuttanut Hämeenlinnaan muualta Suomesta, et todennäköisesti huomaa ensimmäisenä mitään dramaattista kulttuurista törmäystä. Kaupan kassalla toimitaan normaalisti. Bussi lähtee (melkein) aikataulun mukaan. Työpaikalla kokous alkaa silloin kun kalenterissa lukee. Kukaan ei jää liikennevaloissa erikseen pohtimaan, olisiko vihreän valon syttyminen sittenkin vasta alustava ehdotus liikkeelle lähtemisestä. Eräs puolitoista vuotta Hämeenlinnassa asunut kuvaa kokemustaan näin:

”Täällä asiat tapahtuvat hitaammin. Autolla lähdetään hitaasti liikenteeseen.” Samalla hän pitää ihmisiä ystävällisinä ja koki heihin tutustumisen helpommaksi kuin muualla, missä oli asunut. Toinen muualta muuttanut kuvaa hämäläistä hitautta kiireettömyydeksi ja rauhaksi: asiat tehdään harkiten, mutta hommat tulevat hoidetuiksi ja aikataulut pitävät. Tämä on olennainen ero.

Hämäläinen hitaus ei parhaimmillaan ole saamattomuutta vaan tietynlaista harkitsevaisuutta. Kaikkeen ei tarvitse reagoida välittömästi. Uusi asia voidaan ensin todeta. Sen jälkeen sitä voidaan tarkastella. Sitten voidaan miettiä, mitä muut siitä ajattelevat. Ja kun asiaan on totuttu, voidaan ehkä ryhtyä toimeen. Uuden hämeenlinnalaisen kannattaa siis opetella erottamaan toisistaan sanat ei ja katsotaan. Ensimmäinen saattaa tarkoittaa ei. Jälkimmäinen voi tarkoittaa melkein mitä tahansa.

Ystävällinen, mutta ei välttämättä heti ystävä

Hämäläisen hitaus saattaa näkyä selvemmin ihmisiin tutustumisessa. Eräs Hämeenlinnaan muuttanut kuvaa hämeenlinnalaisia hitaasti lämpiäviksi. Hän on joskus ehtinyt miettiä tehneensä jotakin loukkaavaa, kun ystäväystyminen ei tuntunut etenevän. Ajan mittaan hän on kuitenkin oppinut arvostamaan juuri tätä hämäläistä piirrettä.

Tämä on uudelle tulokkaalle hyödyllistä tietoa. Jos hämeenlinnalainen naapuri tervehtii sinua ensimmäisen vuoden ajan nyökkäämällä, mitään ei välttämättä ole vialla. Toisena vuonna mukaan saattaa tulla *moro*. Kolmantena voidaan jo keskustella säästä. Sen jälkeen suhde alkaa olla melko vakavalla pohjalla.

Hämäläisyydessä on tietynlaista varautuneisuutta, mutta sen toisena puolena voi olla pysyvyys. Kaksi vuotta kaupungissa asunut kiteyttää asian näin: ”Kun opit tuntemaan hämeenlinnalaiset, saat heistä elinikäiset ystävät.” Samassa yhteydessä hän tiivistää hämäläisen elämänasenteen ehkä vielä paremmin: ”Mikäs kiire tässä valmiissa elämässä on.” Sitä voisi pitää tämän luvun mottona.

Paljasjalkainen ja junantuoma

Hämeenlinnassa voi asua vuosikymmeniä olematta paljasjalkainen hämeenlinnalainen. Paljasjalkaiseksi synnytyään. Muut ovat enemmän tai vähemmän junantuomia.

Junantuoma ei tässä yhteydessä välttämättä ole loukkaus. Se on käytännöllinen tapa erottaa ne, joiden lapsuusmuistoissa ovat samat koulut, kaupat, kadut ja kaupungin kadonneet rakennukset, niistä, jotka ovat tulleet myöhemmin. Ero näkyy esimerkiksi siinä, miten kaupunkia hahmotetaan. Paljasjalkainen voi antaa ajo-ohjeen rakennuksen mukaan, jota ei ole ollut olemassa kolmeenkymmeneen vuoteen. Junantuoma tarvitsee Google Mapsin.

Paljasjalkainen tietää, missä oli Höyhensaari, vaikka paikalla ei enää ole synnytyssairaalaa. Hän ymmärtää, miksi joku puhuu Lamppurista tai Lintuvintistä ja miksi vanhalle keskussairaalalle mentiin *Mäelle*. Hänellä saattaa olla hyvinkin tarkka käsitys siitä, missä kulki Rinksa ja millä tavalla sitä kuului

ajaa. Uusi asukas oppii nämä vähitellen. Siinä vaiheessa, kun huomaat itse neuvovasi toiselle junantuomalle, että *”ajat siitä Poltsarin kautta ja käännyt ennen Apparaa”*, jotakin peruuttamatonta on jo tapahtunut.

Rakkaudesta se hämäläinenkin hevonen potkii

Hämeenlinnalainen rakastaa kotikaupunkiaan hieman erikoisella tavalla. Hän ei välttämättä aloita kertomalla, mikä kaupungissa on hyvin. Paljon luontevampaa on ensin käydä läpi kaikki, mikä on huonosti. Tämä näkyy erityisen hyvin paikallisessa sosiaalisessa mediassa. Paikallispolitiikka ja kaupunkirakenteeseen liittyvät päätökset synnyttävät vilkasta keskustelua, mutta aiheeksi kelpaa käytännössä koko elämän kirjo koirankakasta vanhustenhoitoon.

Hämeenlinnalainen keskustelutapa lähestyy asiaa mielellään negaation kautta. Ensin etsitään huonot puolet. Jos niitä ei heti löydy, tutkitaan vähän tarkemmin. Jos keskustaan istutetaan kukkia, voidaan kysyä, paljonko ne maksoivat. Jos niitä ei istuteta, voidaan kysyä, miksi keskusta näyttää niin ankealta. Jos rakennetaan pysäköintitalo, se on liian kallis. Jos pysäköintipaikkoja ei ole, kaupungin keskusta on tapettu. Jos jotakin vanhaa puretaan, historia hävitetään.

Jos vanha rakennus suojellaan, joku huomauttaa pian, ettei sitä kuitenkaan ole varaa korjata. Tästä ei kannata päätellä, etteivät hämeenlinnalaiset välittäisi kaupungistaan. Usein ongelma on päinvastainen. He välittävät siitä niin paljon, että jokaisella on käsitys siitä, miten sitä pitäisi hoitaa.

Ei tässä nyt niin kiire ole



Hämäläinen prosessinhallinta kahdessa kuvassa: ensin risukasa saa rauhassa kypsyä, ja lopuksi alta paljastuu kuollut nurmikko.

Ja sitten on risukasat. Kaupungin puistoissa tehdään keväällä ja kesällä hoitotöitä. Puista ja pensaista leikataan oksia. Oksat kerätään kasaksi. Tähän asti kaikki sujuu tehokkaasti. Sen jälkeen alkaa hämäläinen osuus. Risukasa jää paikalleen.

Ensimmäisinä päivinä se näyttää siltä, että joku tulee aivan kohta hakemaan sen. Viikon kuluttua oksien lehdet alkavat nuukahtaa. Vähitellen vihreä muuttuu ruskeaksi. Kasa alkaa näyttää siltä kuin se olisi aina kuulunut puistoon. Lopulta – ehkä kolmen neljän viikon päästä – se viedään pois. Alta paljastuu kuollut nurmikko. Se olisi helppo nähdä vain kaupungin kunnossapidon pienenä epäonnistumisena. Hämäläisen sielunmaiseman ymmärtämisen kannalta se on kuitenkin paljon enemmän. Miksi tehdä tänään jotain, minkä voi aivan hyvin tehdä muutaman viikon kuluttua?

Hämeenlinnaa saa arvostella – tietyin ehdoin

Uuden asukkaan kannattaa opetella vielä yksi paikallinen sääntö. Hämeenlinnalainen saa sanoa Hämeenlinnaa tylsäksi, keskustaa kuolleeksi, päätöksentekoa käsittämättömäksi ja jotakin kaupungin rakennushanketta täydelliseksi katastrofiksi. Se kuuluu asiaan. Mutta jos tamperelainen tulee sanomaan samaa, tilanne muuttuu. Silloin voidaan joutua muistuttamaan Aulangosta, Ahvenistosta, Hämeen linnasta, Verkatehtaasta, Vanajavedestä,

kaupungin sijainnista, puistoista, kulttuurista ja siitä, että Helsingissä joutuu maksamaan yksiöstä saman verran kuin täällä kunnollisesta asunnosta.

Tämä ristiriita ei ole erityisen hämeenlinnalainen. Ihmiset puolustavat kotiseutujaan kaikkialla. Hämeenlinnassa siitä on vain kehitetty hienovarainen paikallinen taiteenlaji. Kaupunkia ei tarvitse pitää täydellisenä voidakseen pitää sitä omanaan.

Milloin junantuomasta tulee hämeenlinnalainen?

Siihen ei ole virallista aikarajaa. Se ei tapahdu väestörekisteriin tehdyn muuttoilmoituksen yhteydessä eikä ensimmäisen kiinteistöveron maksamisen jälkeen. Ehkä muutos alkaa siitä, että kaupungin pienet omituisuudet eivät enää tunnu omituisilta.

Tiedät automaattisesti, että Parkki ei tarkoita pysäköintipaikkaa. Kerho ei ole yhdistys vaan HPK. Appara ei kaipaa selitystä. Reskalle mennään, ei Raatihuoneenkadun kävelykatuosuudelle. Ja ehkä lopullinen merkki on tämä: Joku muualta tullut arvostelee Hämeenlinnaa. Huomaat olevasi hänen kanssaan periaatteessa täysin samaa mieltä. Silti alat selittää, miksi hän on väärässä.

Onneksi olkoon. Olet hyvää vauhtia hämeenlinnalaistumassa.

5. Hämeenlinnan helmet

Jokaisella kaupungilla on paikat, jotka esitellään ensimmäiseksi vieraille. Hämeenlinnassa niitä ei tarvitse keksiä väkisin. Keskiaikainen linna keskellä kaupunkia on jo melko vahva aloitus. Sen seuraksi saadaan Aulangon kansallismaisema, Ahveniston harjut, Verkatehtaan vanha teollisuusmiljöö ja Suomen ensimmäinen kansallinen kaupunkipuisto. Mutta tässä oppaassa niitä ei käydä sen enempää läpi nähtävyyssuunnitelmalla.

Hämeen linna on paljon kiinnostavampi, kun tietää sen olleen pitkään vankila. Aulanko muuttuu toiseksi paikaksi, kun ymmärtää, että suuri osa sen romanttisesta maisemasta on yhden erittäin varakkaan miehen määrätietoisesta rakentamisesta tulosta. Kaupunginpuiston rauniot puolestaan ovat kiinnostavia juuri siksi, etteivät ne oikeastaan ole raunioita. Hämeenlinnan helmet ovat paikkoja, joihin kannattaa palata senkin jälkeen, kun niissä on kerran käynyt.

Hämeen linna – syy siihen, miksi täällä ylipäätään on kaupunki



Hämeen linna oli paikalla yli kolmesataa vuotta ennen kuin Hämeenlinna sai kaupunkioikeutensa vuonna 1639.

Hämeenlinna ilman Hämeen linnaa olisi hieman hankala ajatus. Linnaa alettiin rakentaa 1200-luvun lopulla, ja se ehti olla paikalla yli kolmesataa vuotta ennen

kuin Hämeenlinna sai kaupunkioikeutensa vuonna 1639. Kaupunki siis perinimensä rakennukselta, ei päinvastoin. Nykyään yli 700-vuotias linna on Hämeenlinnan selvä maamerkki ja yksi Suomen merkittävimmistä keskiaikaisista linnoista.

Linnan historia ei kuitenkaan päättynyt keskiaikaan. Sotilaallisen ja hallinnollisen merkityksensä vähennyttyä se sai vähitellen aivan toisenlaisen tehtävän. Linnaa käytettiin vankilana jo varhain, ja 1800-luvulla siitä tehtiin kokonaisuudessaan vankila. Vuonna 1881 Hämeen linnaan perustettiin Suomen ainoa naisten kuritushuone. Vankilatoiminta jatkui linnan alueella pitkälle 1900-luvulle.

Siksi linnassa kannattaa käydä useammin kuin kerran. Ensimmäisellä kerralla katsoo helposti muureja, torneja ja saleja. Seuraavalla alkaa hahmottaa, kuinka monta aivan erilaista elämää samojen seinien sisällä on seitsemän vuosisadan aikana eletty. Ja linnalla on vielä yksi hämeenlinnalainen ominaisuus. Siitä tulee nopeasti niin arkinen osa maisemaa, ettei sitä enää huomaa.

Muualla Suomessa ajetaan satoja kilometrejä katsomaan keskiaikaista linnaa. Hämeenlinnalainen saattaa ajaa sen ohi kauppaan ja miettiä lähinnä liikennevaloja.

Aulanko – maisema, joka rakennettiin luonnolliseksi



Aulanko on yhtä aikaa kansallismaisemaa, rakennettua maisemapuistoa ja hämeenlinnalaisten arkista lähiluontoa. Auringonlasku Katajistonrannassa.

Jos Hämeen linna on Hämeenlinnan historiallinen symboli, Aulanko on sen maisema. Aulangon näkötorvista avautuva näkymä Aulangonjärvelle kuuluu Suomen kansallismaisemiin. Alueeseen liittyy myös Jean Sibelius, joka liikkui nuoruudessaan Aulangon metsissä. Aulangon maiseman on kerrottu vaikuttaneen hänen sävellystyöhönsä.

Aulangossa on kuitenkin pieni juju. Se näyttää luonnolta, mutta suuri osa siitä on rakennettua maisemaa. Eversti Hugo Standertskjöld ryhtyi 1800-luvun lopulla kehittämään Karlbergin kartanon ympäristöä suureksi maisemapuistoksi. Alueelle rakennettiin teitä, polkuja, tekolampia, huvimajoja, raunioita ja näköalapaikkoja. Puistosta tehtiin romanttinen ihannemaisema, jossa luonnon piti näyttää hieman luonnollisemmalta kuin luonto itse yleensä näyttää.

Nykyinen Aulanko on tämän historian, luonnonsuojelun ja myöhemmän matkailun kerrostuma. Siellä ovat näkötornin lisäksi Karhuluola, Joutsenlampi, Graniittilinna, vanha puistometsä, hotellimiljöö, golfkentät ja Aulangonjärveä

ympäröivät metsät. Aulangon ja Kaupunginpuiston romanttiset maisemapuistot muodostavat myös historiallisen parin Vanajaveden vastakkaisilla puolilla. Aulangon ehkä paras ominaisuus on silti se, ettei siellä tarvitse varsinaisesti tehdä mitään. Voi vain mennä kävelemään. Sekin on varsin hämäläinen harrastus.

Apparalla mennään uimaan

Ahvenisto on hämeenlinnalaisille ennen kaikkea arkinen ulkoilu- ja virkistysalue. Siellä ovat Ahvenistonjärvi, uimaranta, harjumetsät, ulkoilureitit, maauimala ja aivan vieressä moottorirata. Paikan historia on kuitenkin arkista uimaretkä suurempi.

Helsingin vuoden 1952 olympialaisissa Hämeenlinna oli Helsingin lisäksi toinen virallinen kisakaupunki. Ahvenistolla kilpailtiin nykyaikaisessa viisiottelussa, johon kuuluivat ratsastus, miekkailu, ammunta, uinti ja juoksu. Maauimala rakennettiin olympialaisia varten. Myöhemmin Ahvenisto sai vielä toisen kansainvälisen urheiluhistorian kerroksen. Vuonna 1967 valmistuneella moottoriradalla on ajettu muun muassa kansainvälisiä Formula 2 -kilpailuja ja moottoripyöräilyn suurkilpailuja.

Näin samaan pieneen harjumaishamaan mahtuvat olympiahistoria, moottoriurheilu, luonnonsuojelu ja hämeenlinnalainen, joka menee kesäiltana Apparin rantaan pyyhe kainalossa. Paikallinen ei yleensä ilmoita lähtevänsä Ahveniston virkistysalueelle. Hän menee Apparalle.

Verkatehdas – tehdas, joka vaihtoi tuotetta



Vanha teollisuusympäristö sai uuden elämän kulttuurin, tapahtumien ja museoiden alueena.

Vanajaveden toisella rannalla ruutukaavakeskustaa vastapäätä sijaitsee yksi Hämeenlinnan onnistuneimmista vanhan teollisuusympäristön uusista elämistä. Verkatehtaan alue oli nimensä mukaisesti teollisuusaluetta. Nykyään samoissa maisemissa toimivat kulttuuri- ja kongressikeskus Verkatehdas, Hämeenlinnan teatteri ja Hämeenlinnan taidemuseo. Kaupungin kansalliseen kaupunkipuistoon kuuluva Keinusaaren ja Verkatehtaan ympäristö on säilyttänyt vanhoja teollisuus- ja laitosrakennuksia osana uutta kaupunkia.

Muutos on hyvä esimerkki siitä, ettei vanhan rakennuksen säilyttäminen tarkoita sen muuttamista museoksi. Rakennus voi jatkaa elämäänsä tekemällä jotain aivan muuta. Verkatehtaalla valmistettiin ennen kangasta. Nykyään siellä valmistetaan lähinnä konsertteja, teatteria, kokouksia ja ajoittain huomattavan pitkiä jonoja väliaikatarjoiluun. Hämeenlinnalaiselle paikka on tietenkin yksinkertaisesti Verkis.

Vanha kaupunki – kaupunki, joka muutti pois

Hämeenlinnan vanhaa kaupunkia etsivälle on syytä antaa pieni varoitus. Jos kuvittelet mukulakivikatuja ja yhtenäistä 1600-luvun puutalokaupunkia, joudut pettymään.

Hämeenlinnan alkuperäinen kaupunki sijaitsi Hämeen linnan pohjoispuolella nykyisen Linnankasarmien ja Kaupunginpuiston ympäristössä. Kaupunki siirrettiin 1700-luvulla nykyisen keskustan paikalle. Siksi Hämeenlinnan vanhakaupunki on kiinnostava juuri siinä, mitä siitä ei enää näe.

Alueella ovat nykyään linna, kasarmirakennukset, puistoa ja muistomerkkejä. Pieni Hämeenlinnan ensimmäisen kirkon muistokivi kertoo paikasta, jossa kaupungin kirkko kerran seiso. Täällä kannattaa käyttää mielikuvitusta. Kun seisoo linnan pohjoispuolella, ei katso kaupungin laitaa. Katsoo paikkaa, jossa Hämeenlinna kerran oli.

Kaupunginpuisto – Pyövelinmäestä Parkiksi



Runoilija Larin Kyöstin kotitalo on siirretty nykyiselle paikalleen Parkkiin.

Kaupunginpuisto on yksi niistä paikoista, joiden virallinen nimi ja hämeenlinnalainen nimi elävät rinnakkain. Se on Kaupunginpuisto. Mutta se on myös Parkki. Ja ennen sitä se oli Pyövelinmäki.

Puiston varsinainen rakentaminen alkoi kuvernööri Otto Rehbinderin johdolla 1840-luvulla. Tavoitteena oli romanttinen maisemapuisto, jossa Vanajaveden näkymät, mäet, polut, istutukset ja rakennetut elementit muodostivat harkitun kokonaisuuden. Puisto tunnettiin aikanaan jopa nimellä *Ihana Parkki*. Ja sitten ovat rauniot. Ne näyttävät vanhoilta. Niiden kuuluukin näyttää vanhoilta. Mutta ne rakennettiin raunioiksi. Englantilaistyyliiseen romanttiseen maisemapuutarhaan kuului ajatus menneisyydestä ja ajan kulumisesta, joten Parkkiin rakennettiin tarkoituksella suuri tekoraunio.

Hämeenlinnassa on siis niin paljon historiaa, että sitä on pitänyt rakentaa vähän lisää. Tekoraunioiden vieressä sijaitsee myös runoilija Larin-Kyöstin pitkäaikainen kotitalo, joka on 1960-luvulla siirretty siihen Hämeenlinnan keskustasta osoitteesta Lukiokatu 15. Tuolloin kaupunki suunnitteli ulkoilmamuseoaluetta Kaupunginpuistoon, mutta purettujen talojen hirret mätänivät Linnanpuistossa ja päätyivät polttopuiksi. Larin-Kyöstin talo oli lopulta ainoa rakennus, joka saatiin onnistuneesti siirrettyä ja pystytettyä puistoon.

Kaupunginpuistossa kannattaa muutenkin kulkea hitaasti. Vanhoja kivirakenteita, pengerryksiä, näkymiä ja pieniä historian jälkiä on enemmän kuin ensimmäisellä kävelyllä huomaa. Ja kesäisin siellä on järjestetty Ämyrockia, joka on tuonut Parkkiin ilmaista rockia vuodesta 1974. Pyövelinmäestä maisemapuistoksi ja maisemapuistosta rockfestivaalin näyttämöksi. Ei huono kehityskaari. Kaupunginpuistossa toimii myös HUK – Hämeenlinnan Uusi Kesäteatteri, joka on vakiinnuttanut asemansa Hämeenlinnan kesäteatterina.

Piparkakkutalo – talo, joka jäi henkiin



Kirkkorinteen Piparkakkutalo oli 1970-luvulla vaarassa kadota, mutta kaupunkilaisten vastustus auttoi pelastamaan sen.

Kirkkorinteen kulmassa seisova Piparkakkutalo näyttää nykyään niin itsestään selvältä osalta Hämeenlinnaa, että on vaikea kuvitella sen joskus olleen vaarassa kadota. Talo liittyy myös yhteen Suomen tunnetuimmista taiteilijoista. Albert Edelfelt vietti osan lapsuudestaan Hämeenlinnassa, jossa hänen isänsä Carl Albert Edelfelt työskenteli lääninarkkitehtina.

Piparkakkutalo kuuluu niihin Hämeenlinnan vanhoihin rakennuksiin, joiden säilyminen ei ollut itsestäänselvyys. 1970-luvulla rakennusta uhkasi purkaminen, mutta kaupunkilaisten vastustus auttoi pelastamaan sen. Tämä tekee talosta enemmän kuin kauniin rakennuksen.

Se on muistutus siitä, että kaupunkikuva ei säily itsestään. Joku päättää säilyttää sen – tai joku ehtii vastustaa purkamista riittävän äänekkäästi. Kun myöhemmin kysymme, mihin katosi vanha Hämeenlinna, Piparkakkutalo toimii hyvänä vastakysymyksenä: miksi juuri tämä jäi?

Skogster – tavaratalosta museoksi

Keskustan Raatihuoneenkadulla sijaitseva Skogster on komea muistutus ajasta, jolloin keskustan tavaratalot olivat kaupungin kaupallisen elämän keskuksia.

Rakennus tunnetaan Skogsterin tavaratalona, mutta nykyään siellä toimii Hämeenlinnan kaupunginmuseon päätoimipiste Museo Skogster. Kaupunginmuseon muut kohteet ovat Palanderin talo ja Sibeliuksen syntymäkoti, ja Skogsterissa esitellään Hämeen ja Hämeenlinnan historiaa vaihtuvissa näyttelyissä. Tässäkin käyttötarkoituksen muutos on melkein täydellinen. Rakennuksessa, johon ihmiset ennen tulivat ostamaan tavaroita, säilytetään nyt tavaroita, joita kukaan ei enää saa ostaa.

Schmausserin huvila – oluttehtailijan koti keskellä kaupunkia

Vanajaveden rannassa on rakennus, jonka moni hämeenlinnalainenkin saattaa tuntea paremmin ulkonäöltä kuin nimeltä.

Schmausserin huvila rakennettiin vuonna 1902 oluttehtailijan asunnoksi. Samalta vuodelta on peräisin myös vieressä oleva Schmausserin olutpanimon uusgoottilainen tiilinen tehdasrakennus. Huvila edustaa kansainvälistä jugendia. Kokonaisuus kertoo ajasta, jolloin Hämeenlinnan rannoilla ei ollut pelkästään puistoja ja asuntoja vaan myös teollisuutta. Nykyisessä rantamaisemassa huvila näyttää lähes koristeelta. Sitä se ei alun perin ollut. Se oli tehtailijan koti tehtaan vieressä.

Sibeliuksen syntymäkoti

Hallituskatu 11:ssä sijaitseva pieni puutalo on kansainvälisesti Hämeenlinnan merkittävimpiä rakennuksia. Jean Sibelius syntyi siellä 8. joulukuuta 1865. Sibelius eli ensimmäiset kaksikymmentä vuottaan Hämeenlinnassa. Syntymäkoti on nykyään museo, jossa hänen lapsuus- ja nuoruusvuosiaan esitellään kalusteiden, asiakirjojen, valokuvien ja esineiden avulla. Museokokonaisuus uudistettiin ja avattiin jälleen kesällä 2025. Hämeenlinnassa Sibeliuksesta kannattaa kuitenkin yrittää hetkeksi unohtaa kansallissäveltäjä.

Täällä hän oli Janne. Poika, joka kävi koulua muutaman korttelin päässä, liikkui kaupungissa ja sen metsissä ja soitti ystäviensä kanssa kamarimusiikkia.

Sibeliuksen Hämeenlinna on edelleen yllättävän helposti käveltävässä. Syntymäkodilta pääsee muutamassa minuutissa Lyseolle ja Sibeliuksenpuistoon. Puistossa Kain Tapperin nuori Sibelius katsoo kohti paikkaa, jossa hänen koulunsa aikanaan sijaitsi. Nykyisen Lyseon oppilaina ovat olleet Sibeliuksen lisäksi muun muassa J. K. Paasikivi ja Eino Leino. Melko paljon Suomen kulttuurihistoriaa muutaman korttelin alueella. Ja silti kaikkein kiinnostavimmat jäljet ovat joskus vielä pienempiä. Seuraavaksi jätetään tunnetut nähtävyydet hetkeksi taakse ja lähdetään etsimään Hämeenlinnaa, jonka ohi olet kävellyt.



Sibeliuksen syntymäkoti Hallituskadulla.

6. Hämeenlinna, jonka ohi olet kävellyt

Hämeenlinnassa historia ei aina seiso keskellä maisemaa punatiilisenä linnana. Joskus se on pieni kivi sireeniaidan vieressä, joskus laatta talon seinässä ja joskus vanha hautaristi puistossa, jonka läpi ihmiset oikaisevat matkalla keskustaan. Toisinaan se on patsas, jonka ohi voi kulkea vuosikausia tietämättä, että sen mallina oli eräs myöhemmin maailmankuuluksi tullut nuori nainen.

Näitä paikkoja varten ei yleensä tulla Hämeenlinnaan. Ne eivät välttämättä päädy kaupungin nähtävyyksien kärkikymmenikköön, eikä niiden edessä tavallisesti näe turistibussia. Kun täällä asuu, ne kannattaa kuitenkin opetella näkemään. Pienet jäljet tekevät tutusta kaupungista vähitellen kokonaan toisenlaisen.

Tässä luvussa ei siis varsinaisesti lähdetä nähtävyyksille. Lähdetään katsomaan Hämeenlinnaa, jonka ohi olet ehkä jo kävellyt.

Keisari nousi tässä satulasta



A-kirjain ja hevosenkenkä muistuttavat keisari Aleksanteri II:n Hämeenlinnan-vierailusta vuonna 1863.

Kaupunginpuistossa eli Parkissa on melko vaatimaton kivi, johon on hakattu A-kirjain ja hevosenkengän kuva. Jos sen merkitystä ei tunne, kiven ohi voi hyvin kävellä ajattelematta sitä sen enempää. Vuonna 1863 paikalla oli kuitenkin hieman tavallista arvokkaampi vieras: Venäjän keisari ja Suomen suuriruhtinas Aleksanteri II.

Keisari vieraili Hämeenlinnassa matkallaan Parolan sotilasleirille ja kävi samalla Kaupunginpuistossa. Kivi merkitsee paikkaa, jossa hänen kerrotaan nousseen ratsailta, ja A-kirjain sekä hevosenkenkä hakattiin siihen vierailun muistoksi.

Muistomerkki on kaikessa vaatimattomuudessaan oikeastaan aika sympaattinen. Ei suurta patsasta eikä keisaria pronssihevosen selässä, vaan kivi, kirjain ja hevosenkenkä. Melko hämäläinen tapa muistaa Venäjän keisarin

vierailua. Aleksanteri II:n vierailusta jäi Hämeenlinnaan myös toinen jälki, jolla oli hevosenkenkää huomattavasti suurempi merkitys Suomen historiassa.

Keisari kävi samalla reissulla hoitamassa vähän kielipolitiikkaa

Hallituskatu 16:ssa, entisen lääninhallituksen rakennuksen seinässä oleva muistolaatta liittyy samaan vuoden 1863 keisarivierailuun. Aleksanteri II tapasi Hämeenlinnassa J. V. Snellmanin, ja vierailuun liittyy kielireskripti, jolla käynnistettiin suomen kielen aseman vahvistaminen hallinnossa suhteessa ruotsin kieleen.

Tapahtuma oli osa kehitystä, jonka seurauksena suomi nousi vähitellen tasavertaisempaan asemaan ruotsin kanssa. Nykyään Hallituskatua pitkin kulkeva voi ohittaa paikan muutamassa sekunnissa, ellei satu katsomaan rakennuksen seinää.

Saman keisarin samasta Hämeenlinnan-vierailusta jäi kaupunkiin siis kaksi hyvin erilaista muistomerkkiä. Toinen kertoo Suomen kielihistorian suuresta muutoksesta, toinen siitä, missä keisari nousi hevosen selästä. Historialla on erilaisia tapoja jättää jälkensä.

Tässä oli Hämeenlinnan ensimmäinen kirkko



Puskaan piilotettu muistomerkki Linnankasarmin alueella merkitsee ensimmäisen kaupunginkirkon paikkaa.

Linnan pohjoispuolella Linnankasarmin alueella, sireeniaidan suojassa, on toinen helposti ohitettava muistokivi. Se kertoo paikasta, jossa sijaitsi Hämeenlinnan ensimmäinen kirkko.

Kun Hämeenlinna perustettiin vuonna 1639, kaupunki sijaitsi vielä linnan pohjoispuolella. Ensimmäinen kaupunginkirkko valmistui vuonna 1666. Se oli pieni puinen ristikirkko, jonka kohtaloksi koitui osaltaan huono rakennuspaikka: märkä maaperä aiheutti rakennukselle ongelmia, ja jo 1700-luvun alkupuolella kirkon seinien kerrottiin painuneen huomattavasti. Tilalle valmistui uusi kirkko vuonna 1739.

Nykyisessä ympäristössä vanhaa kaupunkia on vaikea kuvitella. Kaupunki siirrettiin 1700-luvulla linnan eteläpuolelle, ja alue muuttui myöhemmin suurelta osin sotilaskäyttöön. Kun muistokiven luona seisoo, kannattaa siksi hetkeksi yrittää pyyhkiä mielessään ympäriltä nykyiset rakennukset ja tiet. Silloin ei seisokaan Hämeenlinnan keskustan laitamilla vaan keskellä sitä paikkaa, jossa varsinainen Hämeenlinna kerran oli. Muistokivi itsessään ei ole erityisen näyttävä. Kiinnostavaa on se, mitä paikalla ei enää ole.

Vanhan hautausmaan puisto ei ole vain puisto



Vanha hautausmaa muuttui puistoksi, mutta hautakivet ja muistomerkit kertovat edelleen alueen alkuperäisestä tehtävästä.

Kauppakeskus Goodmanin ja Kaurialan välissä sijaitsee Vanhan hautausmaan puisto. Puistosta on käytetty myös epävirallista nimeä Raatopuisto, mutta nimityksen käytön yleisyydestä ei ole varmaa näyttöä.

Alue oli Hämeenlinnan hautausmaa 1700-luvun lopulta 1800-luvulle. Kun Ahveniston uusi hautausmaa otettiin käyttöön vuonna 1872, vanha hautausmaa

jäi pois käytöstä. Kaupungin hoitoon alue siirtyi vuonna 1906, ja vähitellen hautausmaasta tuli puisto. Kaikki haudat eivät kuitenkaan kadonneet.

Siksi Vanhan hautausmaan puistossa kannattaa joskus poiketa varsinaiselta kävelytieltä ja katsella ympärilleen. Vanhojen puiden keskellä ovat muun muassa Nordenswan-suvun empiretyylinen hautakappeli, Reh binder-suvun hauta ja joukko vanhoja hautamuistomerkkejä. Yksi puiston vaatimattomimmista hautamuistomerkeistä kuuluu kuitenkin miehelle, jonka sukunimi tunnetaan kaikkialla Suomessa.

Sibeliuksen isä jäi Hämeenlinnaan

Jean Sibeliuksen isä Christian Sibelius oli lääkäri, joka työskenteli Hämeenlinnassa kaupunginlääkärinä ja sotilaslääkärinä. Vuosi 1868 oli Suomessa viimeisten suurten nälkävuosien pahin, ja kulkutaudit levisivät aliravitun väestön keskuudessa. Christian Sibelius johti Hämeenlinnassa kuumesairaalaan ja sairastui itse. Hän kuoli 31. heinäkuuta 1868 vain 46-vuotiaana. Jean oli tuolloin kaksivuotias.

Christian Sibeliuksen hauta on edelleen vanhalla hautausmaalla sen Parolantien puoleisella reunalla. Sen tunnistaa melko yksinkertaisesta takorautaisesta rististä, jonka juurella on kesäisin kukkaistutus. Hauta jää helposti huomaamatta, ellei sitä osaa etsiä.

Muutaman korttelin päässä Sibeliuksen syntymäkodissa käydään katsomassa paikkaa, jossa Suomen kansallissäveltäjä syntyi. Vanhan hautausmaan puistossa vastaan tulee paljon henkilökohtaisempi pala samaa historiaa. Tässä ei ole kansallissäveltäjän monumenttia vaan hänen isänsä hauta ja pienen pojan perhehistoriaa.

Saksalaiset muuttivat Sibeliuksen tieltä

Vanhan hautausmaan puistossa on myös huomattavasti vaikeammin ohitettava vuoden 1918 saksalainen sotilashauta muistomerkkeineen. Sen nykyinen sijainti ei kuitenkaan ole alkuperäinen.

Suomen sisällissodan loppuvaiheessa saksalaiset joukot osallistuivat Hämeenlinnan valtauksen huhtikuussa 1918. Taisteluissa kaatuneet 53 saksalaista sotilasta haudattiin nykyiseen Sibeliuksenpuistoon, joka tunnettiin tuolloin Tähtipuistona. Heille pystytettiin paikalle myös muistomerkki.

Vuosikymmeniä myöhemmin puistolle tuli uusi kuuluisa asukas. Sinne päätettiin sijoittaa Kain Tapperin nuorta Jean Sibeliusta esittävä veistos. Saksalaisten sotilaiden hauta muistomerkkeineen siirrettiin vuonna 1962 Vanhalle hautausmaalle, ja Sibeliuksen patsas paljastettiin Tähtipuistossa vuonna 1964.

Kaupungin puistohistoriaan mahtuu siis varsin erikoinen tapahtumaketju. Ensin puistoon haudattiin vuoden 1918 saksalaisia sotilaita. Sitten paikalle haluttiin Sibelius. Saksalaiset muuttivat Vanhan hautausmaan puistoon ja Janne jäi.

Kun tämän tietää, sekä Sibeliuksenpuistoa että Vanhan hautausmaan puistoa katsoo hieman eri tavalla.

Lyseon seinässä on melkoinen nimilista



Hämeenlinnan Lyseon seinissä näkyy poikkeuksellinen pala Suomen poliittista ja kulttuurihistoriaa.

Linnankadulla sijaitsevan Hämeenlinnan Lyseon ohi voi kävellä vuosia kiinnittämättä erityistä huomiota sen seinissä oleviin muistolaattoihin. Kun niitä

alkaa lukea, huomaa nopeasti olevansa melko poikkeuksellisen suomalaisen henkilöhistorian äärellä.

Hämeenlinnan lyseossa ovat opiskelleet muun muassa Jean Sibelius, tasavallan presidentti J. K. Paasikivi, runoilija Eino Leino, runoilija Larin-Kyösti ja kielentutkija E. N. Setälä. Lyseon seinät muodostavatkin eräänlaisen pienen suomalaisen kulttuuri- ja poliittisen historian hakemiston.

J. K. Paasikiven muistolaattaan liittyy vielä oma tarinansa. Kun entiselle Lyseon oppilaalle haluttiin 1950-luvulla muistolaatta koulun seinään, asia ei edennyt aivan suoraviivaisesti. Koulun piirissä pohdittiin muun muassa sitä, millä perusteella juuri yksi kuuluisa entinen oppilas pitäisi nostaa muiden yläpuolelle.

Paasikivi oli siinä vaiheessa ehtinyt toimia muun muassa Suomen pääministerinä ja tasavallan presidenttinä, joten ansioluetteloa ei aivan vaatimattomaksi voinut kutsua. Suomelle hän siis kelpasi. Lyseo harkitsi vielä. Muistolaatta paljastettiin lopulta vuonna 1959.

Tove Jansson seisoo Pikkutorilla – eikä näytä Muumilta



Viktor Janssonin Nuoruus-veistoksen mallina oli hänen tyttärensä Tove Jansson.

Pikkutorin tuntumassa, nykyisen Kumppanuustalon vieressä, seisoo Viktor Janssonin kipsimallin mukaan valettu pronssiveistos *Nuoruus*. Klassista nuorta naista esittävän veistoksen ohii on helppo kulkea kiinnittämättä siihen sen suurempaa huomiota. Teos muuttuu kuitenkin paljon kiinnostavammaksi, kun tietää, että sen mallina oli kuvanveistäjän oma tytär Tove Jansson.

Veistoksen malli on vuodelta 1931, jolloin myöhemmin Muumien luojana, kirjailijana ja kuvataiteilijana maailmankuuluksi tullut Tove oli vielä nuori. Hämeenlinnan pronssiversio on myöhempi. Sen historia liittyy myös hämeenlinnalaiseen rakennusliike Kummila Oy:hyn, joka teetti veistoksesta pronssivaloksen ja lahjoitti sen kaupungille. *Nuoruus* paljastettiin Hämeenlinnassa vuonna 1967.

Jos tarinaa ei tunne, puistossa näkee nuorta naista esittävän veistoksen. Kun tarinan tietää, katsoo nuorta Tove Janssonia. Se on juuri sellainen pieni tieto, jonka jälkeen patsasta ei enää näe aivan samalla tavalla.

Rakentajat – betoninen muistomerkki aikakaudelle



Kari Juvan vuonna 1973 valmistunut Rakentajat on yhtä aikaa rakennusalan muistomerkki ja aikakautensa kuva.

Lahdensivuntiellä seisoo toisenlainen hämeenlinnalainen monumentti. Kari Juvan vuonna 1973 valmistunut *Rakentajat*, jota on kutsuttu myös Sokkeliksi ja Hämeenlinnan rumimmaksi patsaaksi, on betoninen veistos, jossa rakentajat työskentelevät elementtirakentamista muistuttavan rakenteen keskellä. Sen lahjoitti kaupungille hämeenlinnalainen rakennusliike Kummila Oy yhtiön 50-vuotisjuhlan yhteydessä.

Kummila oli vuosikymmeniä yksi Hämeenlinnan merkittävistä rakentajista. Sen jälkeen ovat kaupungissa monet asuin-, liike- ja julkiset rakennukset. Siksi *Rakentajat* on kiinnostava muistomerkki paitsi rakennustyölle myös kokonaiselle aikakaudelle, jolloin suomalaiset kaupungit muuttuivat nopeasti.

1950-, 1960- ja 1970-luvuilla vanhoja rakennuksia purettiin ja tilalle nousi uusia liikerakennuksia, kerrostaloja ja elementtitaloja. Betoni ei symboloinut rumuutta vaan modernia tulevaisuutta. Hämeenlinna muuttui siinä mukana, eikä aina tavalla, jota myöhemmät sukupolvet ovat kiitelleet.

Rakentajat on itsekin herättänyt vuosien varrella ristiriitaisia tunteita, eikä sitä todennäköisesti valittaisi ensimmäisenä Hämeenlinnan kauneimpien nähtävyyksien postikorttiin. Juuri siksi se on kiinnostava. Kummila on yrityksenä kadonnut, mutta sen rakentamaa Hämeenlinnaa on kaikkialla ympärillämme. Betoninen muistomerkki jäi kertomaan aikakaudesta, jolloin kaupunki halusi näyttää aivan toisenlaiselta kuin ennen. Siihen palaamme vielä, kun kysymme myöhemmin, mihin vanha Hämeenlinna katosi.

Pieni laatta voi muuttaa kokonaisen talon

Kun Hämeenlinnan muistolaattoihin alkaa kiinnittää huomiota, niihin jää helposti koukkuun. Kaupungissa on niitä kymmenittäin, ja tavallisen näköinen rakennus saattaa yhden pienen metallilaatan avulla avata kokonaan uuden tarinan.

Niittykatu 1:n seinässä oleva laatta kertoo Eino Leinon asuneen talossa kouluaikaanaan. Leino muutti Hämeenlinnaan vuonna 1890 kaksitoistavuotiaana käydäkseen koulua ja asui kaupungissa useassa osoitteessa ennen ylioppilaaksi valmistumistaan.

Saaristenkatu 5:ssä muistolaatta kertoo Uno Cygnaeuksen syntymäpaikasta. Suomen kansakoulun isäksi kutsutun Cygnaeuksen alkuperäistä kotitaloa ei enää ole, sillä se purettiin vuonna 1971. Laatta ei siis kerro ainoastaan kuuluisasta ihmisestä vaan samalla rakennuksesta, joka on kadonnut kaupungista.

Hallituskatu 18:ssa vastaan tulee Elias Lönnrot. Ennen kuin hänestä tuli Kalevalan kokoaja, Lönnrot keskeytti koulunkäyntinsä Porvoossa ja tuli vuonna

1820 Hämeenlinnaan apteekkioppilaaksi. Hän vietti kaupungissa muutaman vuoden ennen opintojensa jatkamista.

Muistolaatta onkin ehkä kaupungin pienin aikakone. Talo näyttää ensin tavalliselta, mutta kun seinässä olevan tekstin lukee, samaan katukuvaan ilmestyy yhtäkkiä ihminen, jonka nimi tuli koulussa vastaan aivan toisessa yhteydessä.

Kaikkea ei tarvitse löytää ensimmäisellä kerralla

Hämeenlinna sopii tällaiselle historian keräilylle erityisen hyvin, koska suurin osa kohteista ei vaadi erillistä retkeä. Niihin törmää koiraa ulkoiluttaessa, kauppamatkalla tai muuten vain kaupungilla kävellessä. Ensin huomaa yhden muistolaatan, sitten toisen, ja vähitellen huomaa katselevansa vanhojen talojen seiniä aivan eri tavalla.

Sama tapahtuu puistoissa. Vanhan hautausmaan puisto lakkaa olemasta pelkkä puisto, kun tuntee joidenkin sinne haudattujen tarinat. Parkin kivi ei enää ole pelkkä kivi, kun huomaa siihen hakatun hevosenkengän ja tietää, kuka siinä nousi satulasta. Pikkutorin pronssinen nuori nainen muuttuu Tove Janssoniksi.

Kaupunki saa vähitellen toisen kerroksen. Mitään uutta ei ole rakennettu eikä maisema ole muuttunut, mutta sama kävelyreitti näyttää erilaiselta, koska tietää, mitä siinä on ollut ja ketkä siinä ovat ennen meitä kulkeneet. Juuri siinä on ehkä tämän Hämeenlinnan paras puoli. Kaikkea ei tarvitse löytää ensimmäisellä kerralla. Kaupunki voi paljastaa tarinoitaan vähitellen.

Seuraavaksi katsotaan taloja vielä tarkemmin. Niiden nykyisestä ulkonäöstä kun ei aina voi päätellä, mitä niiden sisällä on vuosien mittaan tehty.

7. Talot kertovat tarinoita

Kaupungin rakennuksia oppii helposti katsomaan vain sen perusteella, mitä niissä on nyt. Ravintola on ravintola, museo on museo, koulu on koulu ja kerrostalo on kerrostalo. Vanhoissa kaupungeissa tämä johtaa kuitenkin nopeasti harhaan. Samassa talossa on voitu sadan vuoden aikana saunaa, opiskella, syödä, juoda, synnyttää, tehdä radiota, hoitaa valtion asioita tai ampua pistoolilla ullakolla.

Hämeenlinnan keskusta on täynnä tällaisia rakennuksia. Osa on säästynyt lähes sattumalta, osa on muuttanut käyttötarkoitustaan monta kertaa ja osa näyttää nykyään niin siistiltä ja arvokkaalta, ettei niiden aikaisemmasta elämästä osaisi päätellä juuri mitään.

Tässä luvussa ei siis etsitä kaupungin kauneimpia taloja. Etsitään taloja, joilla on hyvä tarina.

Linnankatu 9 – talo, jossa hämeenlinnalaiset kävivät saunassa

Linnanpuiston laidalla Linnankatu 9:ssä seisova keltainen jugendtalo näyttää nykyään varsin arvokkaalta kaupunkitalolta. Sen alkuperäinen tehtävä oli kuitenkin hyvin käytännöllinen: rakennus valmistui vuonna 1912 Hämeenlinnan kunnallissaunaksi. Aikakauden kaupunkikartoissakin se on merkitty yksinkertaisesti kunnallissaunaksi.

Kunnallinen sauna kertoo ajasta, jolloin oma kylpyhuone ei kuulunut tavallisen kaupunkiasunnon varustukseen. Peseytymiseen tarvittiin yhteisiä laitoksia, aivan kuten kaupunki tarvitsi kouluja, sairaaloita ja muita julkisia palveluja. Nykyihmiselle kunnallisen saunan rakentaminen näyttävään kivitaloon saattaa kuulostaa erikoiselta, mutta aikanaan kyse oli tärkeästä kaupunkipalvelusta.

Myöhemmin talo sai aivan toisenlaisen elämän, ja se tunnettiin pitkään myös Yleisradion Hämeenlinnan toimipaikkana. Rakennusta on sittemmin kunnostettu ja muutettu asuinkäyttöön. Talon historia on siten melkoinen läpileikkaus suomalaisen kaupungin muutoksesta: ensin sinne mentiin pesulle, sitten siellä tehtiin radiota ja lopulta siellä asutaan.

Paikalla oli rakennus jo ennen nykyistä jugendtaloa. Linnankatu 9:n aikaisempi puutalo oli rakennettu 1830-luvulla, joten tontin historia ulottuu nykyistä rakennusta selvästi kauemmas. Kun talon ohi seuraavan kerran kävelee, voi siis kuvitella oven eteen sadan vuoden takaisen hämeenlinnalaisen pyyhe kainalossa. Hän ei ole menossa kylpylään. Hän on menossa kunnalliseen palveluun.

Rauhanlinna – viinakaupasta raittiusravintolaksi



Raatihuoneenkadun talossa myytiin ensin alkoholia ja harjoitettiin myöhemmin raittiusravintolatoimintaa.

Raatihuoneenkatu 6:ssa sijaitsevan Rauhanlinnan historia sisältää sellaisen käänteen, jota olisi vaikea keksiä rakennukselle jälkikäteen. Jugendrakennus valmistui 1800-luvun lopulla Hämeenlinnan Anniskeluyhtiölle. Anniskeluyhtiöt olivat aikansa tapa järjestää alkoholijuomien myyntiä ja anniskelua valvotusti. Rauhanlinnassa oli viinivarastoja, alkoholijuomien myyntiä ja ravintolatoimintaa. Rakennukseen liittyy myös Tillikka-niminen työväenravintola.

Sitten ajat muuttuivat, raittiusliike vahvistui ja alkoholiin suhtautuminen Suomessa kiristyi. Rakennuksessa alettiin harjoittaa raittiusravintolatoimintaa. Myöhemmin vuosikymmeninä Rauhanlinnassa toimi muun muassa valtion virastoja, ja rakennus on sittemmin kunnostettu asuinkäyttöön. Nykyisestä julkisivusta ei ensimmäiseksi arvaisi, kuinka monta yhteiskunnallista muutosta sen sisällä on ehditty elää.

Rauhanlinna on myös hyvä muistutus siitä, että rakennusten nimet voivat säilyä paljon pidempään kuin niiden käyttötarkoitukset. Kaupungissa nimi saattaa jatkaa elämäänsä, vaikka lähes kaikki muu sen ympärillä olisi jo muuttunut.

Paavonkulma – talo, jossa pääsi hissillä ja jossa syntyi oikeita hämeenlinnalaisia



Paavonkulma muistetaan muun muassa synnytyslaitoksesta: monelle hämeenlinnalaiselle se oli kirjaimellisesti ensimmäinen osoite kaupungissa.

Paavonkulma kuuluu rakennuksiin, joiden merkitys ei avaudu pelkästään julkisivua katsomalla. Se liittyy Hämeenlinnan kaupungistumiseen ja siihen

vaiheeseen, jolloin keskustan rakentaminen alkoi muuttua selvästi modernimmaksi.

Talon historiaan liittyy yksi aikanaan merkittävä tekninen uutuus: hissi. Nykyään kerrostalon hissiä pidetään niin itsestään selvänä, että sen puuttuminen herättää enemmän huomiota kuin sen olemassaolo. Aikanaan hissitalo oli merkki aivan uudenaikaisesta kaupunkiasumisesta. Paavonkulma muistetaan yhtenä Hämeenlinnan varhaisista hissitaloista.

Rakennukseen liittyy myös huomattavasti henkilökohtaisempia muistoja. Siellä toimi synnytyslaitos, minkä vuoksi monen hämeenlinnalaisen elämä alkoi Paavonkulmasta. Synnytyssairaalasta käytettiin nimeä Höyhensaari, joka jäi elämään paikalliseen sanastoon vielä sen jälkeenkin, kun alkuperäinen toiminta oli päättynyt.

Tämä on juuri niitä asioita, joiden vuoksi vanhojen hämeenlinnalaisten puhetta kuunnellessa kannattaa välillä kysyä, mitä jokin nimi tarkoittaa. Höyhensaari saattaa ulkopuoliselle kuulostaa kesämökiltä tai lasten satumaalta. Hämeenlinnassa sillä voidaan tarkoittaa paikkaa, jossa kokonainen joukko kaupunkilaisia näki ensimmäisen kerran päivänvalon.

Paavonkulma on siksi enemmän kuin vanha keskustatalo. Monelle se on kirjaimellisesti ensimmäinen osoite Hämeenlinnassa.

Taidemuseo – viljaa ennen kuvataidetta



Keinusaaren vanha viljamakasiini osoittaa, kuinka vanha rakennus voi saada kokonaan uuden elämän.

Keinusaareissa sijaitsevan Hämeenlinnan taidemuseon rakennuksia katsoessa huomaa helposti, etteivät ne ole alun perin syntyneet taiteen esittämistä varten. Rakennukset ovat vanhoja makasiineja, joita kutsutaan suunnittelijoidensa mukaan Engeliksi ja Lohrmanniksi. Nykyään niiden sisällä esitellään kuvataidetta Suomen taiteen historiasta nykyaikaiseen.

Makasiinit liittyvät Keinusaaren vanhaan hallinto- ja teollisuushistoriaan. Vanajaveden itäranta ei ollut aikaisemmin nykyisen kaltainen kulttuurialue vaan työpaikkojen, varastojen ja teollisuuden ympäristö. Verkatehdas, makasiinit ja alueen muut vanhat rakennukset muistuttavat tästä edelleen.

Muutos viljamakasiinista taidemuseoksi on lähes oppikirjaesimerkki siitä, kuinka vanhalle rakennukselle voidaan löytää kokonaan uusi tehtävä hävittämättä sen historiaa. Paksut seinät ja suuret varastotilat, jotka rakennettiin aikanaan aivan toiseen tarkoitukseen, muodostavat nykyään osan museon luonteesta.

Rakennuksen käyttötarkoituksen muutos on myös hyvä vastapari myöhemmin vastaan tulevalle Hämeenlinnan purkamisen historialle. Kaupungin uudistaminen ei aina edellytä vanhan hävittämistä. Joskus riittää, että keksitään vanhalle rakennukselle uusi syy olla olemassa. Vilja lähti. Taide tuli. Talo jäi.

Ensimmäinen lyseo – koulurakennus, josta tuli osa Suomen historiaa



Hämeenlinnan kouluhistoria kytkeytyy muun muassa Jean Sibeliukseen ja J. K. Paasikiveen.

Sibeliuksenkadun ja Lukiokadun seudulla on rakennus, joka jää helposti nykyisen komean Lyseon varjoon. Sen merkitys suomalaisen koulutuksen historiassa on kuitenkin huomattava.

Suomenkielinen normaalilyseo aloitti Hämeenlinnassa vuonna 1873. Ensimmäiset tilansa se sai 1840-luvulla valmistuneesta yläalkeiskoulun rakennuksesta Sibeliuksenkadun varrella. Normaalilyseon perustaminen oli osa suomalaisen koululaitoksen kehitystä, ja Hämeenlinnaan sijoitettu koulu oli ensimmäinen suomenkielinen yliopistoon johtava normaalilyseo.

Koulun tunnetuin oppilas oli epäilemättä Johan Julius Christian Sibelius, jota perhe ja ystävät kutsuivat Janneksi. Myöhemmin hänestä tuli Jean Sibelius. Koulua kävi myös tuleva tasavallan presidentti J. K. Paasikivi.

Normaalilyseon Hämeenlinnan-vaihe jäi kuitenkin suhteellisen lyhyeksi. Koulu päätettiin siirtää Helsinkiin vuonna 1887. Päätös tehtiin ironisesti juuri silloin, kun Hämeenlinnaan oltiin rakentamassa sille uutta, komeaa koulutaloa.

Hämeenlinnan Lyseo – koulu, joka rakennettiin yhdelle koululle ja annettiin toiselle

Linnankatu 12–14 komea uusrenessanssirakennus valmistui vuonna 1888. Sen rakentamisessa on yksi Hämeenlinnan kouluhistorian hienoista ironioista: rakennusta suunniteltiin normaalilyseolle, mutta kesken rakennustöiden normaalilyseo päätettiin siirtää Helsinkiin. Valmiiseen taloon muuttikin Hämeenlinnan suomalainen klassillinen lyseo.

Rakennuksen suunnitteli Yleisten rakennusten ylihallituksessa arkkitehti Magnus Schjerfbeck yliarkkitehti Georg Wileniuksen johdolla. Aikanaan koulu oli poikkeuksellisen komea: korkeat luokkahuoneet ja suuri juhlasali ylittivät jopa ajan tavanomaiset koulurakennusten vaatimukset. Rakennusta laajennettiin vuonna 1936, mutta sen historiallinen päärakennus on säilyttänyt olennaisen luonteensa. Juhlasalia kasettikattoineen on kuvattu jopa kaupungin kauneimmaksi sisätilaksi.

Lyseon merkitys ei kuitenkaan synny pelkästään arkkitehtuurista. Sen historiaan liittyy poikkeuksellinen joukko suomalaisen kulttuurin, tieteen ja politiikan nimiä. Koulun oppilaisiin ovat eri vaiheissa kuuluneet muun muassa Jean Sibelius, J. K. Paasikivi ja Eino Leino, myöhempinä vuosikymmeninä myös Irwin Goodman ja Vexi Salmi.

Hämeen Suoja – juhlasali, toimistoja ja ampumarata ullakolla

Palokunnankatu 12 sijaitsevaa Hämeen Suojaa katsoessa ei välttämättä ensimmäiseksi tule mieleen pistooliammunta. Sitäkin rakennuksessa kuitenkin harrastettiin.

Hämeen Suoja valmistui vuonna 1930 suojeluskunnan ja Lotta Svärd -järjestön käyttöön. Rakennus oli paljon enemmän kuin toimisto. Siellä oli juhlasali, luento- ja kokoontumistiloja, toimistoja, komentajan asunto sekä erilaisia varastoja. Kokonaisuus palveli suojeluskunnan toimintaa aikana, jolloin järjestöillä oli merkittävä asema suomalaisessa yhteiskunnassa.

Rakennuksen erikoisimpiin tiloihin kuului ullakolle sijoitettu pistoolirata. Ajatus ampumaradasta keskellä kaupunkia olevan talon ylimmässä kerroksessa kuulostaa nykyisestä näkökulmasta vähintään erikoiselta, mutta rakennus suunniteltiin nimenomaan järjestön tarpeisiin. Kun tarkoitus muuttuu, myös käsitys normaalista muuttuu.

Suojeluskunnat ja Lotta Svärd lakkautettiin vuonna 1944, minkä jälkeen rakennuksen alkuperäinen tehtävä päättyi. Talo kuitenkin säilyi ja sai uusia käyttötarkoituksia. Sen seinässä oleva muistolaatta kertoo nykyään rakennuksen aikaisemmasta elämästä.

Hämeen Suoja on hyvä esimerkki siitä, miksi kaupungissa kannattaa välillä nostaa katse katutasosta ja selvittää, mikä tutun julkisivun alkuperäinen tarkoitus oli. Kaikkein kiinnostavin osa rakennuksesta ei välttämättä näy ulospäin lainkaan. Tässä tapauksessa se oli ullakolla.

Talot ovat kaupungin muisti

Näissä rakennuksissa on jotakin yhteistä. Yksikään niistä ei ole säilynyt täysin muuttumattomana, eikä niiden tarvitsekaan olla. Kunnallissaunasta voi tulla koti, viljamakasiinista taidemuseo ja yli satavuotias koulu voidaan korjata jälleen seuraavan sukupolven kouluksi. Rakennuksen säilyttäminen ei tarkoita kaupungin pysäyttämistä siihen hetkeen, jolloin talo valmistui.

Päinvastoin. Usein juuri käyttötarkoituksen muuttuminen pitää vanhan rakennuksen hengissä.

Hämeenlinnassa tämä on erityisen kiinnostava näkökulma, koska kaupungilla on myös toinen rakennushistoria. Kaikki vanhat talot eivät saaneet uutta tehtävää. Osa purettiin, osa jäi uuden rakentamisen alle ja joistakin on jäljellä vain valokuvia, muistolaattoja tai vanhojen hämeenlinnalaisten käyttämä paikannimi. Kun keskustassa alkaa nähdä nykyisten rakennusten takana niiden aikaisemmat elämät, herää väistämättä seuraava kysymys: Mitä kaikkea täällä olisi vielä nähtävänä, jos kaikkea vanhaa ei olisi aikanaan purettu? Siitä alkaa seuraava tarina.

8. Mihin katosi vanha Hämeenlinna?

Hämeenlinna on vanha kaupunki. Se ei kuitenkaan aina näytä siltä.

Kun kulkee keskustassa, 1600-luvulla perustetun kaupungin ympärillä näkyy yllättävän paljon 1950-, 1960- ja 1970-lukujen rakennuksia. Niiden välissä on vanhempia kivitaloja ja muutamia puutaloja, mutta yhtenäistä historiallista keskustaa Hämeenlinnasta on turha etsiä.

Tähän on tietenkin monta syytä. Kaupunki on palanut, rakennuksia on tullut käyttöikänsä päähän ja kasvava kaupunki on tarvinnut uusia asuntoja, liiketiloja ja katuja. Mutta erityisen voimakkaasti Hämeenlinnan ilme muuttui sotien jälkeisinä vuosikymmeninä, jolloin vanhaa kaupunkia alettiin rakentaa moderniksi.

Tehtyjä ratkaisuja on jälkikäteen helppo arvostella. Silloin maailma näytti toiselta. Autoistuminen oli edistystä, tavaratalot olivat tulevaisuutta ja vanha puutalo saattoi näyttäytyä arvokkaan kulttuuriperinnön sijasta kylmänä, ahtaana ja epäkäytännöllisenä rakennuksena ilman kunnollisia saniteettitiloja. Silti kaupungilla oli muutaman vuosikymmenen ajan huomattavan kova kiire päästä eroon vanhasta itsestään.

Kaupunki päätti olla moderni

Sotien jälkeinen Suomi kaupungistui nopeasti. Ihmiset muuttivat maalta kaupunkeihin, autojen määrä kasvoi, kaupankäynti muuttui ja asumiselta alettiin odottaa aivan toisenlaisia mukavuuksia kuin ennen. Kaupunkisuunnittelussa liikenne ja tehokas rakentaminen nousivat keskeiseen asemaan.

Hämeenlinna oli mukana muutoksessa täydellä innolla. Keskustan matalia puu- ja kivitaloja purettiin ja niiden tonteille rakennettiin suurempia liike- ja asuinrakennuksia. Vanajaveden vanha kaarisilta sai väistyä leveämmän sillan tieltä, liikenneväyliä kasvatettiin ja kaupungin läpi rakennettiin moottoritie.

Nykyisestä näkökulmasta tuntuu helposti käsittämättömältä, miksi vanhaa kaupunkia ei suojeltu enemmän. Aikakauden ajattelussa kysymys saattoi kuitenkin olla aivan päinvastainen: miksi säilyttää pieni vanha talo arvokkaalla keskustatontilla, jos paikalle voidaan rakentaa moderni liikerakennus ja asuntoja?

Siinä ajattelutavassa oli myös paljon järkeä. Ongelma huomattiin vasta myöhemmin. Kun tarpeeksi monta yksittäistä vanhaa taloa oli korvattu uudella, ei ollutkaan kadonnut vain joukko huonokuntoisia rakennuksia. Oli kadonnut pala kaupunkia.

Keskusta vaihtoi mittakaavaa

Vanhan Hämeenlinnan katoamista ymmärtää parhaiten kävelemällä keskustassa ja katsomalla rakennusten mittakaavaa. Yhdellä tontilla saattaa seistä 1800-luvun matala rakennus ja seuraavalla monikerroksinen 1960-luvun liike- ja asuintalo. Juuri näissä saumakohdissa kaupungin muutos näkyy edelleen.

Esimerkiksi Palokunnankatu 20:n ja Sibeliuksenkatu 2:n kulmassa oli 1800-luvulta peräisin ollut rakennus, joka purettiin vuonna 1956. Tilalle nousi Säästöpankin nelikerroksinen liike- ja asuinrakennus. Yksi talo vaihtui toiseen, mutta samalla katutilan mittakaava, rakennustapa ja koko käsitys keskustan käyttämisestä muuttuivat.

Tällaisia tapauksia oli paljon. Jokainen niistä oli omana aikanaan yksittäinen rakennushanke. Kun niitä katsoo vuosikymmenten päästä kokonaisuutena, ne muodostavat yhden Hämeenlinnan historian suurimmista kaupunkikuvallisista muutoksista. Vanha Hämeenlinna ei siis kadonnut yhtenä yönä. Se purettiin talo kerrallaan.

Sargrenin talo – vanha uuden puristuksessa



Vanha rakennus uuden puristuksessa. Hämeenlinnan kaupunkikuva kertoo eri aikakausien rakentamisesta joskus hyvin konkreettisesti.

Kaupungin muutoksen näkee joskus parhaiten paikassa, jossa vanha ja uusi ovat jääneet vierekkäin. Sargrenin talo on tällainen tapaus. Vanha rakennus on jäänyt ympärille nousseen uudemman ja huomattavasti suuremman rakennuskannan puristukseen. Mittakaavojen ero tekee näkyväksi sen, mitä keskustassa tapahtui laajemminkin: matalan vanhan kaupungin ympärille ja tilalle kasvoi vähitellen korkeampi ja tehokkaammin rakennettu kaupunki.

Juuri tällaiset kohteet ovat tämän oppaan kannalta kiinnostavampia kuin täydellisesti säilynyt historiallinen miljö. Sargrenin talon ympärillä ei tarvitse näyttää lukijalle vanhaa valokuvaa siitä, miltä paikka joskus näytti. Nykyinen ympäristö kertoo muutoksesta jo itsessään. Kun talon kuvaa niin, että myös ympäröivä uudempi rakentaminen näkyy, samaan kuvaan mahtuu kaksi Hämeenlinnaa. Vanha ei ole kadonnut kokonaan. Se on vain jäänyt uuden kaupungin sisään.

Kummila rakensi uuden Hämeenlinnan

Kun vanhaa Hämeenlinnaa purettiin, jotakin tuli tietenkin tilalle. Yksi uuden kaupungin rakentajista oli hämeenlinnalainen rakennusliike Kummila Oy.

Kummilan historia näkyy kaupungissa edelleen, vaikka yrityksen nimi ei uudelle asukkaalle välttämättä sano mitään. Yhtiö rakensi vuosikymmenten aikana asuntoja, liikerakennuksia ja julkisia rakennuksia ja osallistui siten konkreettisesti siihen, miltä sodanjälkeinen Hämeenlinna alkoi näyttää. Sen hankkeisiin liittyivät muun muassa keskustan suuret liikerakennukset ja monet muut aikansa modernia Hämeenlinnaa edustaneet kohteet.

Kummilan merkitystä ei kannata kuitenkaan kuvata yksinkertaisesti tarinana pahasta rakennusliikkeestä, joka purki vanhan kaupungin. Yritys teki sitä, mitä kasvavassa suomalaisessa kaupungissa tuolloin tarvittiin ja mitä siltä tilattiin. Ihmiset tarvitsivat asuntoja, kauppa tarvitsi suurempia tiloja ja kaupunki halusi modernisoitua.

Aikakauden muistomerkki seisoo edelleen Lahdensivunttiellä. Kari Juvan *Rakentajat*-veistoksen betoniset hahmot ja elementtirakenteet näyttävät juuri siltä tulevaisuudelta, jota 1970-luvun alussa rakennettiin. Kun veistosta katsoo tässä yhteydessä, se ei olekaan vain hieman omituinen betonipatsas. Se on uuden Hämeenlinnan omakuva.

Moottoritie keskellä kaupunkia



Valtatie 3 tekee Hämeenlinnasta poikkeuksellisen helposti saavutettavan.

Hämeenlinnan ehkä suurin yksittäinen sodanjälkeinen kaupunkirakenteellinen ratkaisu ei ole rakennus vaan tie. Valtatie 3 kulkee aivan keskustan vierestä, käytännössä kaupungin sisällä. Nykyiselle hämeenlinnalaiselle moottoritie on niin itsestään selvä osa maisemaa, että sen erikoisuutta ei välttämättä huomaa. Harvassa suomalaisessa kaupungissa moottoritieliikenne kulkee yhtä lähellä historiallista keskustaa.

Tie muutti aikanaan perusteellisesti kaupungin länsireunaa ja Vanajaveden ympäristöä. Se helpotti liikennettä ja vahvisti Hämeenlinnan erinomaista saavutettavuutta Helsingin ja Tampereen välissä, mutta samalla se muodosti keskustan ja länsipuolisten kaupunginosien väliin voimakkaan liikenneväylän.

Tässä tiivistyy paljon Hämeenlinnan sodanjälkeisestä kehityksestä. Kaupunki sai jotakin, mitä se halusi: nopeat yhteydet ja modernin liikennejärjestelmän. Samalla se menetti jotakin, minkä arvoa ei ehkä silloin osattu samalla tavalla nähdä. Hämeenlinna on nykyään kaupunki, johon on poikkeuksellisen helppo tulla autolla. Moottoritien rakentamisen jälkeen siitä tuli myös kaupunki, jonka läpi on poikkeuksellisen helppo ajaa pysähtymättä.

Vallin grilli – paikalle jäi kaksi vaatekeräyslaatikkoa



Paikallinen maamerkki voi kadota rakennuksena mutta säilyä puheessa. Vallin grillin paikalla on nykyään kaksi vaatekeräyskonttia.

Joskus kaupungin katoaminen on suorastaan koomisen konkreettista. Vallin grilli oli paikallinen maamerkki, jonka nimi jäi elämään hämeenlinnalaisten puheeseen. Tällaiset grillit, kioskit, baarit ja pienet kaupat ovat kaupungin arkista historiaa. Ne eivät yleensä päädy rakennushistoriallisiin inventointeihin samalla tavalla kuin jugendtalot tai arkkitehtonisesti merkittävät julkiset rakennukset, mutta ihmisten muistissa ne saattavat olla paljon tärkeämpiä.

Vallin grillin kohdalla menneisyyden ja nykyisyyden kontrasti on erityisen hämeenlinnalainen. Paikalla, jossa grilli aikanaan oli, on nykyään kaksi vaatekeräyskonttia. Kaupungin historia ei aina tarvitse monumenttia. Joskus sille riittää kaksi konttia.

9. Hämeenlinnalaisia erikoisuuksia

Kun kaupungissa asuu tarpeeksi kauan, sen omituisuudet lakkaavat vähitellen tuntumasta omituisilta. Hämeenlinnalainen ei välttämättä pidä mitenkään erikoisena sitä, että keskellä harjumetsää on olympialaisia varten rakennettu maauimala ja aivan harjun toisella puolella moottorirata. Hän ei ihmettele kaupunginpuistoon rakennettuja tekoraunioita eikä sitä, että keskustan vieressä seisoo yli 50 metriä korkea nainen viljasiilon seinässä. Uudelle asukkaalle nämä ovat kuitenkin hyödyllisiä havaintoja. Ne kertovat kaupungista joskus enemmän kuin viralliset nähtävyydet.

Hämeenlinna on riittävän vanha, jotta tänne on ehtinyt kertyä kummallisuuksia, ja riittävän pieni, jotta niistä on tullut yhteisiä paikallisia puheenaiheita. Osa on historiallisesti merkittäviä, osa kulttuurisesti omalaatuisia ja osa yksinkertaisesti sellaisia, ettei niitä oikein osaisi odottaa löytävänsä Hämeenlinnasta.

Suomen toinen olympiakaupunki – kyllä, ihan oikeasti

Helsingin vuoden 1952 olympialaiset eivät olleet pelkästään Helsingin olympialaiset. Hämeenlinna oli kisojen toinen virallinen kisakaupunki, ja Ahvenistolla kilpailtiin nykyaikaisessa viisiottelussa. Olympialaisia varten alueelle rakennettiin urheilu- ja ulkoilukeskus sekä maauimala, joka on edelleen käytössä. Viisiottelun lajeina olivat ratsastus, miekkailu, ammunta, uinti ja maastojuoksu.

Kisat eivät myöskään olleet mikään pieni sivuhuomautus kaupungin elämässä. Ahvenistolla järjestettiin omat avajaisjuhlallisuudet, olympialippu liehui myös Kaurialan urheilukentällä ja Aulangolle perustettiin kisakylä. Kaurialan kentällä pelattiin puolet olympialaisten maahockeyotteluista. Viidentoista osallistujamaan liput olivat rivissä Aulangon golfkentän laidalla. Hämeenlinna eli viiden päivän ajan aivan oikeaa olympiaelämää.

Olympiahistoria on Apparalla edelleen yllättävän konkreettisesti läsnä. Maauimalan lisäksi vanha maastojuoksureitti on paikannettu uudelleen maastoon, ja urheilukeskuksen kahvilassa on vuonna 1962 hankittu olympialaisten muistolaatta. Laatta saatiin muuten paikalleen vasta kymmenen vuotta kisojen jälkeen, kun oli alettu ihmetellä, ettei näin merkittävästä tapahtumasta ollut jätetty alueelle minkäänlaista muistomerkkiä. Jos joku siis väittää, ettei Hämeenlinnassa koskaan tapahdu mitään, yksi mahdollinen vastaus on, että täällä on sentään järjestetty olympialaiset.

Apparalla voi kuunnella lintujen laulua ja kilpa-auton moottoria

Ahveniston toinen erikoisuus löytyy kirjaimellisesti harjun toiselta puolelta. Luonnonsuojelualueen, järven ja ulkoilureittien vieressä sijaitsee Ahveniston moottorirata, joka valmistui vuonna 1967 ja kuuluu Suomen tunnetuimpiin moottoriurheilupaikkoihin. Rata on edelleen aktiivisessa käytössä, ja siellä järjestetään kilpailuja ja muita moottoriurheilutapahtumia.

Yhdistelmä on vähintään omalaatuinen. Harjun toisella puolella voi uida järvessä, kulkea luonnonsuojelualueen metsäpoluilla tai katsella Hämeen maakuntakukkaa hämeenkylmäkukkaa. Toisella puolella samaa harjua kierretään moottorirataa kilpa-autolla. Kaavoittaja tuskin sijoittaisi vastaavaa kokonaisuutta nykyään aivan samalla tavalla. Hämeenlinnassa ei tarvitse. Se on jo siellä. Ja yhdistelmä toimii.

Pohjoismaiden suurimpiin kuuluva muraali on maalattu viljasiiloon

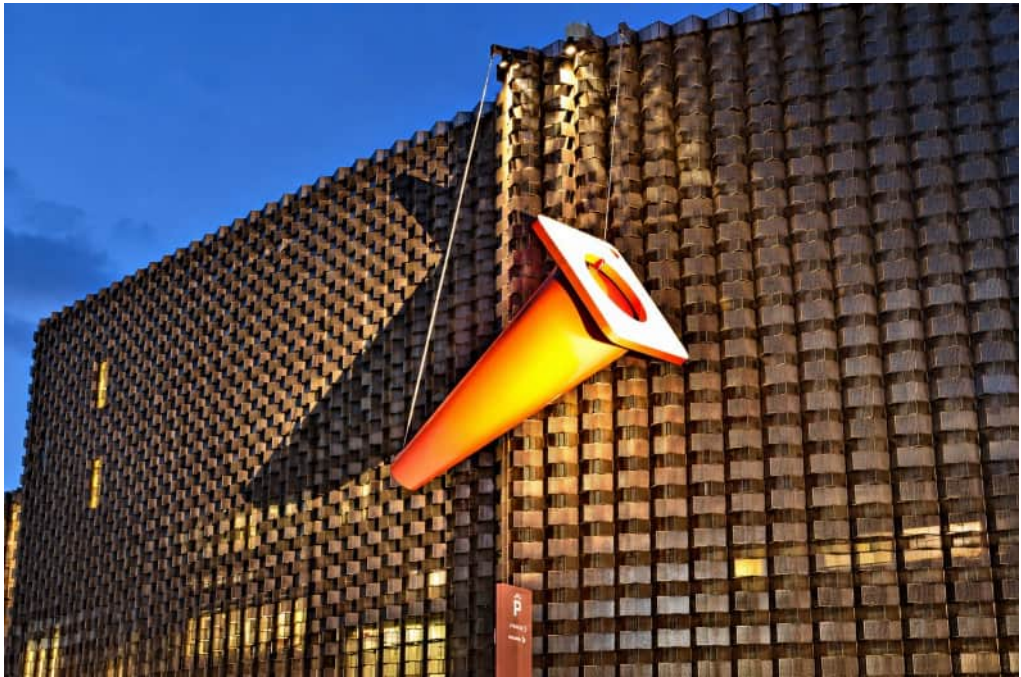
Kantolan tapahtumapuiston suunnalla kohoavat vanhat viljasiilot eivät ehkä vaikuta kaikkein ilmeisimmältä paikalta kansainväliselle nykytaiteelle. Vuonna 2017 australialainen taiteilija Guido van Helten kuitenkin maalasi niiden kylkeen yli 50 metriä korkean fotorealistisen muraalin.

Teos valmistui osana UPEA17-kaupunkitaidefestivaalia, ja Hämeenlinnan kaupunki kuvaa sitä Pohjoismaiden suurimmaksi muraaliteokseksi. Van Helten

ei tullut kaupunkiin vain maalaamaan satunnaista valtavaa kasvokuvaa, vaan tutustui ennen työn aloittamista hämeenlinnalaisiin perheisiin ja paikalliseen elämäntapaan. Hänen työskentelytapansa perustuu juuri teosten yhdistämiseen siihen yhteisöön, jossa ne sijaitsevat.

Lopputuloksena on yksi Hämeenlinnan erikoisimmista maamerkeistä. Kaukaa katsottuna muraalin ihmishahmot näyttävät lähes utuiselta valokuvalta, vaikka todellisuudessa kuva jatkuu kerrostalon korkuisena vanhan teollisuusrakennuksen pinnassa. Hämeenlinnassa vanhasta viljasiilostakin voidaan siis tehdä taideteos. Purkaminen ei tällä kertaa ollut ainoa vaihtoehto.

Pööli ja ilmassa roikkuva liikennekartio



Asemanrannan Pööli osoittaa, että paikallisia maamerkkejä syntyy edelleen – joskus pysäköintitalon muodossa.

Rautatieaseman ympäristöön rakennettu Asemanranta on Hämeenlinnan uusimpia kaupunginosia. Sen pysäköintilaitoksen nimi on Pööli, mikä on jo itsessään uuden asukkaan sanavarastoon kuuluva paikallinen termi.

Mutta Pööli ei tyytynyt olemaan pysäköintitalo. Sen yhteydessä huomion kiinnittää suuri liikennekartio, joka roikkuu rakennuksen yhteydessä. Siitä on tullut nopeasti yksi niistä uusista hämeenlinnalaisista maamerkeistä, joita ei tarvitse olla olemassa vuosisatoja ennen kuin kaupunkilaiset alkavat käyttää niitä suunnistamiseen ja keskusteluun.

Tämä on oikeastaan kaupunkien syntymisen kannalta kiinnostavaa. Kaikkien paikallisten maamerkkien ei tarvitse olla keskiaikaisia. Joku rakentaa pysäköintitalon, siihen ripustetaan valtava liikennekartio. Asiasta jaksetaan jonkun aikaa meuhkata, kohta kukaan ei enää pidä sitä erityisen kummallisena.

Hikisilta – nimi kertoo olennaisen



Hikisilta on niitä asioita, jotka kuulostavat uudelle tulokkaalle vitsiltä.

Kaikki paikalliset erikoisuudet eivät tarvitse suurta historiaa. Joskus riittää nimi. Hämeenlinnassa on Hikisilta.

Uusi asukas saattaa ensin luulla kuulleensa väärin, mutta kyse on vakiintuneesta paikallisesta nimestä. Tällaiset epäviralliset nimet ovat kaupunkikulttuurin

kannalta kiinnostavia juuri siksi, ettei niitä ole suunniteltu kaupungintalolla. Ne syntyvät käytössä ja jäävät elämään, jos nimi on tarpeeksi hyvä. Hiki sillan kohdalla nimi on selvästi ollut tarpeeksi hyvä.

Hotsi – Hämeenlinnan oma grillikioskiherkku

Jos Hämeenlinnalla olisi epävirallinen kansallisruoka, vahva ehdokas olisi hotsi. Hotsi on paikallinen hot dog -versio, mutta pelkäksi hodariksi sitä ei hämeenlinnalaisen kuullen kannata mennä kutsumaan. Olennaista on nimenomaan paikallinen perinne ja se, että hotsi kuuluu samaan kaupunkikulttuurin kerrokseen kuin omat paikannimet ja muut pienet asiat, joiden merkityksen ymmärtää vasta täällä asuessaan.

Tällaiset paikalliset ruoat ovat kiinnostavia juuri siksi, etteivät ne yleensä ole syntyneet matkailumarkkinointia varten. Kukaan ei ole istunut työryhmässä pohtimassa Hämeenlinnan gastronomista brändiä ja päätynyt hotsiin. Se on syntynyt käytännössä ja jäänyt elämään. Uuden hämeenlinnalaisen kannattaa ainakin tietää, mistä puhutaan, kun joku ehdottaa hotsille lähtemistä. Syöminen on sitten henkilökohtainen ratkaisu.

Kerho ei ole kerho

Hämeenlinnassa sana Kerho tarkoittaa yleensä HPK eli Hämeenlinnan Pallokerhoa. Jääkiekko on kaupungissa siinä määrin osa paikallista identiteettiä, ettei kukaan käytä keskustelussa koko nimeä.

Kerho pelaa Rinkelinmäellä, ja halli tunnetaan luonnollisesti Rinkelinä. Tämä on hyvä esimerkki siitä, kuinka nopeasti uusi hämeenlinnalainen voi joutua tilanteeseen, jossa suomen kieli sinänsä on tuttua, mutta lauseesta ei silti ymmärrä mitään.

Jääkiekon merkityksen huomaa erityisesti silloin, kun HPK menestyy. Kaupunki ei ole valtava, joten liigajoukkueen onnistumiset ja epäonnistumiset näkyvät ja kuuluvat nopeasti myös niiden ihmisten ympärillä, jotka eivät itse käy peleissä. Kerhosta ei tarvitse pitää. Mutta kannattaa tietää, miten se pärjää. Se helpottaa keskustelua.

Irwin ja Vexi – Kaurialasta koko Suomen laulukirjaan

Hämeenlinnassa Irwin ja Vexi eivät ole vain valtakunnallisia viihdehistorian nimiä. He kuuluvat paikalliseen kulttuurimaisemaan ja sanastoon samalla tavalla kuin Janne Sibelius omalla aikakaudellaan. Kaupunki on onnistunut siis tuottamaan sekä kansallissäveltäjän että miehen, joka lauloi Rentun ruususta. Kulttuurihistoriaan mahtuu monenlaista.

Molempien juuret olivat Hämeenlinnassa, erityisesti Kaurialan kaupunginosan maisemissa. Vexi Salmi syntyi Hämeenlinnassa vuonna 1942 ja kasvoi Rinkelinkadulla. Irwinin Hämeenlinna puolestaan elää paikallisessa muistissa niin vahvasti, että hänen Kaurialassa sijainnut kotitalonsa tunnetaan edelleen nimellä Lamppuri. Rinkelinkadun tuntumassa, Brahenkadun varrella sijaitsee nykyisin myös Vexi Salmen puisto. Kaksikon yhteistyöstä syntyi valtava määrä suomalaisille tuttuja lauluja, joissa yhdistyivät Irwinin tunnistettava ääni ja Vexin suora, humoristinen ja usein yhteiskuntaa piikittelevä teksti.

SCC – kolme kirjainta, joihin liittyy syvä paikallinen trauma

Jos haluaa saada hieman varttuneemman hämeenlinnalaisen keskustelun käyntiin, voi kokeilla kolmea kirjainta: SCC. Sunny Car Center oli valtava autokauppahanke, jota suunniteltiin näkyvälle paikalle Hämeenlinnan moottoritien varteen 2010-luvun alussa. Hankkeesta puhuttiin paljon, suunnitelmat olivat suuret ja siitä odotettiin kaupungille merkittävää vetovoimatekijää.

Sitten kaikki meni tavalla, jonka vuoksi SCC:stä tuli Hämeenlinnassa paljon enemmän kuin toteutumatta jäänyt rakennushanke. Siitä tuli trauma. Vuosien mittaan SCC:stä on ollut paikallisessa keskustelussa vertauskuva epärealistisille suunnitelmille, suurille lupauksille ja hankkeille, joiden kohdalla joku saattaa kysyä, onko tässä nyt taas tulossa uusi Sunny Car Center.

Uuden asukkaan ei tarvitse tuntea tapauksen jokaista käännettä. On kuitenkin hyvä tietää, miksi kolme kirjainta saattaa aiheuttaa hämeenlinnalaisissa yhtä

aikaa naurua, huokauksia ja pitkän selityksen. SCC:tä ei lopulta rakennettu. Paikalliseen kulttuuriperintöön se rakennettiin erittäin perusteellisesti.

Kaupungin parhaat erikoisuudet eivät ole nähtävyyksiä

Hämeenlinnan erikoisuuksissa on kiinnostavaa se, kuinka huonosti ne sopivat yhteen. Olympiakaupunki, keskellä metsää sijaitseva moottorirata, jättimäinen muraali, hotsi, Pööli ja eräs epäonnistunut autokauppahanke eivät muodosta kovin johdonmukaista matkailubrändiä. Onneksi niiden ei tarvitsekaan.

Kaupunki alkaa tuntua omalta juuri tällaisten asioiden kautta. Ensin opitaan tärkeät paikat. Sen jälkeen opitaan paikkojen epäviralliset nimet. Lopulta tiedetään asioita, joita ei oikeastaan tarvitse tietää lainkaan, mutta joiden tietäminen tekee ihmisestä vähän enemmän paikallisen. Silloin Appara ei enää ole Ahvenisto, Kerho ei tarvitse selitystä ja kirjainyhdistelmän SCC mainitseminen saa aina aikaan välittömän reaktion.

10. Hämeenlinna käytännössä

Kun muutto on tehty, laatikot purettu ja lähikaupan sijainti selvitetty, alkaa kaupungissa asumisen varsinainen testi. Miten täältä pääsee töihin? Mihin auton voi jättää? Missä ovat terveyspalvelut? Entä jos haluaa illalla teatteriin, aamulla metsään tai sunnuntaina järven rantaan?

Hämeenlinnan vahvuus alkaa näkyä juuri tällaisissa arkisissa asioissa. Kaupunki on riittävän suuri, jotta peruspalvelut, kulttuuri, harrastukset ja kaupalliset palvelut löytyvät pääosin omasta kaupungista, mutta niin pieni, ettei niiden saavuttamiseen tavallisesti tarvitse varata puolta päivää. Keskustasta voi muutamassa minuutissa siirtyä kaupunkikortteleista Vanajaveden rannalle ja vähän myöhemmin metsään.

Hämeenlinnaa voikin ajatella kaupunkina, jossa mittakaava on useimmiten varsin inhimillinen. Tosin yksi asia kannattaa ymmärtää heti: kartalla Hämeenlinna on paljon suurempi kuin keskustassa liikkuessa voisi kuvitella.

Autolla pääsee melkein kaikkialle – joskus ehkä liiankin helposti

Hämeenlinna on kasvanut vahvasti autoilun ehdoilla, mikä näkyy kaupungissa sekä hyvässä että pahassa. Valtatie 3 kulkee keskustan läpi, ja liittymistä pääsee nopeasti eri kaupunginosiin. Helsingin ja Tampereen välinen sijainti tekee autolla liikkumisesta poikkeuksellisen helppoa myös kaupungin ulkopuolelle.

Keskustan ulkopuoliset suuret kauppakeskittymät ovat vahvistaneet auton asemaa entisestään. Tiiriöön ovat keskittyneet monet suuret vähittäiskaupat, ja Tuulosen kauppakeskus palvelee aivan toisenlaista osaa laajasta kaupungista. Keskustassa puolestaan kauppa ja palvelut ovat kävelyetäisyyksillä toisistaan.

Autoilijan ensimmäinen hämeenlinnalainen oppitunti liittyy yleensä siihen, ettei paikkaa kannata hahmottaa pelkästään katuosoitteiden perusteella. Paikallinen saattaa neuvoa ajamaan Poltsarin kautta, kääntymään Verkiksen kulmalta tai jatkamaan Tiiriöön. Kun nämä nimet oppii, kaupunki muuttuu huomattavasti yksinkertaisemmaksi.

Ja liikenne on sentään suhteellista. Hämeenlinnassa voidaan puhua ruuhkasta tilanteesta, jossa helsinkiläinen vielä etsii merkkejä siitä, missä ruuhka alkaa.

Pysäköinti – aihe, josta saadaan aina keskustelu

Pysäköinti kuuluu niihin asioihin, joista lähes jokaisella kaupungilla on oma jatkuva keskustelunsa. Hämeenlinna ei ole poikkeus. Keskustassa on kadunvarsipaikkoja, pysäköintialueita ja pysäköintilaitoksia, ja pysäköintijärjestelyt sekä niiden hinnat ovat vuosien mittaan tarjonneet aineksia paikalliseen mielipiteenvaihtoon.

Uuden asukkaan kannalta tärkeintä on opetella muutama keskeinen pysäköintipaikka ja tarkistaa aina paikan voimassa olevat ehdot. Keskustan pysäköintijärjestelyt voivat muuttua viikon välein, joten tämän oppaan ei kannata yrittää toimia pysäköintihinnastona. Sellainen tieto olisi vanhentunut jo ennen kuin opasta on ehditty julkaista.

Rautatieaseman yhteydessä sijaitseva Pööli on hyödyllinen nimi opetella heti. Se on Asemanrannan pysäköintilaitos ja samalla yksi kaupungin uusista paikallisista maamerkeistä. Jos joku sanoo jättäneensä auton Pööliin, kyse ei ole siitä, että auto olisi joutunut johonkin hämäläiseen välitilaan. Se on pysäköintitalossa.

Junalla pääsee kahteen tärkeään suuntaan

Hämeenlinnan sijaintia mainostetaan usein sillä, kuinka nopeasti täältä pääsee Helsinkiin ja Tampereelle. Väitteessä on se pieni ongelma, että se kuulostaa välillä siltä kuin kaupungin tärkein ominaisuus olisi mahdollisuus poistua sieltä nopeasti.

Ennen kuin aletaan puhua siitä, miten nopeasti täältä pääsee pois, on syytä muistaa, että Hämeenlinna oli se paikka, jonne Suomessa ensimmäisenä ylipäättään pääsi junalla. Maan kaikkien aikojen ensimmäinen rautatieosuus Helsingistä Hämeenlinnaan avattiin nimittäin juhlallisesti jo 31. tammikuuta 1862. Kyseessä ei siis ole mikään myöhäisempi hätäily, vaan todellinen suomalaisen ratahistorian lähtölaukaus, joka antoi kaupungin teollisuudelle ja

elämälle aivan uutta puhtia. Naapurikaupunki Tampereelle asti kiskoja jouduttiin odottelemaan vuoteen 1876 saakka.

Sijainti on silti aidosti yksi Hämeenlinnan käytännön vahvuuksista. Rautatie kulkee keskustan vierestä, ja Helsinki–Tampere-pääradan junayhteydet tekevät mahdolliseksi esimerkiksi työssäkäynnin kaupungin ulkopuolella ilman autoa. Asemanrannasta on kaupungin mukaan junalla noin tunti Helsinkiin ja noin 40 minuuttia Tampereelle.

Rautatieasema sijaitsee Vanajaveden itäpuolella, mutta keskusta on aivan lähellä. Verkatehdas on käytännössä naapurissa ja torille kävelee reilussa kymmenessä minuutissa. Aseman ympärille rakentunut Asemanranta onkin muuttanut aluetta nopeasti: ensimmäiset uudet asuintalot valmistuivat vuonna 2018, ja entisestä ratapihan ympäristöstä ja elintarviketehtaasta on kasvanut uusi kaupunginosa. Hämeenlinna on siis niitä harvoja suomalaisia kaupunkeja, joissa voi asua melko rauhallisessa pikkukaupungissa ja silti nousta aamulla pääradan junaan. Ja mikä tärkeintä, sillä samalla junalla pääsee illalla takaisin.

Bussilla pääsee, mutta aikataulu kannattaa katsoa

Paikallisliikenne yhdistää keskustan kaupunginosiin ja osan laajemman Hämeenlinnan alueista toisiinsa. Hämeenlinnan kokoisessa kaupungissa bussiliikenteen realiteetit ovat kuitenkin erilaiset kuin pääkaupunkiseudulla. Kaikilla reiteillä ei kulje bussia muutaman minuutin välein, ja iltaisin sekä viikonloppuisin vuorovälit voivat olla harvempia. Jos elämä rakentuu joukkoliikenteen varaan, oman kodin ja tavallisimpien määrämpäiden yhteydet kannattaa tarkistaa jo asuinpaikkaa valitessa.

Keskustassa auton tai bussin tarve puolestaan vähenee nopeasti. Kaupat, ravintolat, kulttuuripalvelut ja suuri osa muista arjen kohteista ovat kävely- tai pyöräilyetäisyydellä.

Vanajaveden rantaa pitkin kaupunki näyttää aivan toiselta

Hämeenlinnaa kannattaa opetella liikkumaan myös tavalla, jolla ei ole kiire minnekään. Vanajaveden rantareitti tarjoaa siihen hienon mahdollisuuden.

Rannat yhdistävät keskustaa, linnaa, Kaupunginpuistoa, Verkatehdasta, Asemanrantaa ja muita kaupungin keskeisiä alueita. Samalla huomaa jotakin olennaista Hämeenlinnan rakenteesta: kaupunki ei oikeastaan ole rakennettu vain katujen ympärille vaan myös veden ympärille.

Rantareittiä kävellessä tai pyöräillessä kaupungista näkee aivan toisen version kuin autolla. Linna tulee vastaan veden suunnasta, Verkatehtaan vanha teollisuusympäristö asettuu osaksi rantaa ja Aulangon suunta alkaa näyttää yllättävän läheiseltä.

Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto perustettiin vuonna 2001 Suomen ensimmäisenä. Sen kokonaisuus kulkee Vanajaveden ympärillä ja yhdistää historiallisia ympäristöjä, rakennettua kaupunkia, puistoja ja luonnonalueita. Tämä ei ole pelkästään matkailullinen titteli, vaan kaupunkipuiston idea näkyy konkreettisesti siinä, kuinka pitkälle vihreitä ja rantojen kautta kulkevia yhteyksiä pitkin kaupungissa pääsee.

Jos olet muuttanut Hämeenlinnaan, rantareitti kannattaa kiertää ainakin kerran. Sen jälkeen kaupungin maantiede on paljon helpompi ymmärtää.

Kaupat ja palvelut eivät ole yhdessä paikassa

Hämeenlinnan kaupallinen keskusta on hajautunut vuosikymmenten aikana. Perinteinen keskusta toreineen ja kävelykatuineen on edelleen palvelujen ja ravintoloiden keskittymä, mutta vähittäiskauppaa on paljon myös muualla.

Keskustassa Kauppakeskus Goodman muodostaa suuren kaupallisen kokonaisuuden. Sen sijainti on itse asiassa varsin hämeenlinnalainen: kauppakeskus rakennettiin moottoritien päälle. Kaupungin läpi kulkeva väylä, joka aikanaan halkaisi kaupunkirakennetta, peitettiin yhdestä kohdasta kaupalla.

Tiiriö on puolestaan paikka, johon mennään, kun tarvitaan isompia marketteja, kodin tavaraa, rautakauppaa, huonekaluja tai muuta sellaista, jota ei yleensä haeta kävelykadun pienestä liikkeestä. Uusi asukas oppii melko nopeasti, että monet arkiset hankinnat tarkoittavat Hämeenlinnassa matkaa Tiiriöön.

Kaupungin koko tekee palveluverkosta kuitenkin kohtuullisen helposti hahmotettavan. Kun tietää keskustan, Tiiriön ja oman kaupunginosansa palvelut, suurin osa tavallisesta arjesta alkaa olla hallinnassa.

Terveyspalvelut muuttivat Assiin

Hämeenlinnan terveyspalvelujen kartta muuttui merkittävästi uuden Ahveniston sairaalan valmistumisen myötä. Uusi sairaala tunnetaan nimellä Assi, ja nimi kannattaa opetella siinä missä Appara, Parkki ja Pöölkin.

Assi rakennettiin vanhan Kanta-Hämeen keskussairaalan alueelle Ahvenistolle. Kyse ei ole vain uudesta sairaalarakennuksesta vaan laajasta sosiaali- ja terveyspalvelujen kokonaisuudesta, johon keskitettiin erikoissairaanhoidon lisäksi muita palveluja. Vanha keskussairaala tunnettiin paikallisessa puheessa yksinkertaisesti Mäkenä.

Tämä tarkoittaa samalla yhden paikallisen sanan vähittäistä muuttumista historiaksi. Vanhemmalle hämeenlinnalaiselle Mäelle meneminen tarkoitti vuosikymmenten ajan sairaalaan menemistä. Uudelle asukkaalle sairaala on Assi. Kaupungin kieli muuttuu samalla kun kaupunki muuttuu.

Terveyspalveluissa vastuut ja toimipisteet voivat muuttua, joten yksittäisten vastaanottojen tai päivystyspalvelujen luettelo vanhenisi nopeasti. Käytännön asioissa ajantasaiset tiedot kannattaa aina tarkistaa hyvinvointialueelta eikä vuosia vanhasta muutto-oppaasta.

Kulttuuria on kaupungin kokoon nähden paljon

Hämeenlinnaa on vaikea uskottavasti väittää suomalaisen kulttuurin pääkaupungiksi, eikä siihen ole tarvettakaan. Kaupungin kokoon nähden kulttuuritarjonta on silti huomattavan monipuolista.

Verkatehdas muodostaa kokonaisuuden, jossa järjestetään konsertteja, tapahtumia, messuja ja kokouksia. Samassa ympäristössä toimivat Hämeenlinnan Teatteri ja Hämeenlinnan taidemuseo. Museo Skogster, Sibeliuksen syntymäkoti, Palanderin talo ja Hämeen linna täydentävät tarjontaa, ja kaupungin Sibeliushistoria näkyy monessa paikassa keskustassa.

Kesällä kaupungin tapahtumakalenteri muuttuu selvästi vilkkaammaksi. Keskiaikafestivaali sopii melko luontevasti kaupunkiin, jossa keskiaikainen linna on valmiiksi paikalla. Wanaja Festival tuo suuremman musiikkitapahtuman Linnanpuistoon, ja Parkissa järjestettävä Ämyrock edustaa aivan toisenlaista festivaaliperinnettä.

Kantolan tapahtumapuisto on puolestaan osoittanut, että suhteellisen pieni kaupunki voi tarvittaessa ottaa vastaan todella suuren yleisön. AC/DC:n vuoden 2015 konsertti teki Kantolan tapahtumapuiston tunnetuksi koko Suomessa ja toi Hämeenlinnaan yhden päivän ajaksi yleisömäärän, joka oli samaa suuruusluokkaa kuin kaupungin koko väkiluku. Sellaisena päivänä paikallinen määritelmä ruuhkasta joutuu hetkeksi tarkistettavaksi.

Urheilussa Kerho on Kerho

Hämeenlinnan tunnetuin urheiluseura on HPK, eikä jääkiekon asemaa kaupungissa kannata aliarvioida. Kerho pelaa Rinkelinmäellä, ja ottelupäivinä sen huomaa myös hallin ulkopuolella.

Urheilukaupunki ei kuitenkaan lopu jääkiekkoon. Ahvenisto tarjoaa uimisen, hiihdon, juoksun ja muun ulkoilun lisäksi moottoriurheilua, Kaurialassa on yleisurheilun ja jalkapallon perinteitä, ja kaupungissa toimii suuri joukko eri lajien seuroja.

Uudelle asukkaalle urheilupaikkojen nimet aiheuttavat jälleen pienen kielikokeen. Jos joku lähtee Reskalle, Apparalle tai Pullerille, hän ei välttämättä koe käyttävänsä mitään lempinimiä. Hän kertoo vain, minne on menossa.

Luonto alkaa melkein kotiovelta

Hämeenlinnan käytännön vahvuuksista tämä saattaa olla suurin. Luontoon ei tarvitse tehdä erillistä viikonloppuretkä, koska sitä on kaupungin sisällä ja aivan sen ympärillä poikkeuksellisen paljon.

Aulanko on tunnetuin kokonaisuus, mutta se ei ole ainoa. Ahveniston harjut ja järvi ovat lähes keskustassa, Hattelmalanharju muodostaa oman arvokkaan luontoalueensa ja Vanajaveden rannat kulkevat kaupungin läpi. Hämeenlinnassa uimapaikan, kalaveden tai mökkimaiseman löytäminen ei ole erityisen vaikeaa.

Kun lähdetään keskustasta kauemmas, mittakaava muuttuu kokonaan. Evo kuuluu Suomen laajimpiin yhtenäisiin metsäalueisiin ja tarjoaa retkeilyyn aivan toisenlaiset puitteet kuin keskustan puistot. Pitäjissä puolestaan järvet, metsät ja maaseutumaisema eivät ole virkistysalueita kaupungin laidalla vaan tavallista elinympäristöä.

Tämä tekee Hämeenlinnasta hieman hankalan kaupungin määritellä. Samassa kunnassa voi asua keskustassa muutaman sadan metrin päässä torilta tai järven rannalla keskellä maaseutua. Keskustassa asuvakin pääsee kuitenkin nopeasti metsään. Usein nopeammin kuin kaupungista ulos.

Täällä arki on melko helppoa

Hämeenlinna ei ehkä voita kaupunkien välistä kilpailua sillä, että täällä olisi kaikkea eniten. Se voittaa monessa arkisessa tilanteessa sillä, että riittävästi asioita on tarpeeksi lähellä.

Keskustassa voi hoitaa monta asiaa kävellen. Autolla kaupungin toiselle puolelle pääsee tavallisesti nopeasti. Juna vie Helsinkiin tai Tampereelle. Teatteriin, konserttiin tai liigapeliin ei tarvitse matkustaa toiseen kaupunkiin, ja metsään pääsee ilman, että ensin täytyy ajaa tunti pois kaupungista.

Pienen kaupungin haitat tulevat tietenkin mukana. Erikoispalveluja on vähemmän kuin suurissa kaupungeissa, joukkoliikenne ei kulje kaikkialla tiheästi eikä keskustan kaupallinen elämä ole sitä, mitä se joskus oli. Jos tarvitsee jotakin hyvin erityistä, Tampere tai Helsinki saattaa tulla vastaan.

Mutta ehkä Hämeenlinnan käytännöllisyys kiteytyy parhaiten tavalliseen arkipäivään. Aamulla voi käydä töissä, iltapäivällä hoitaa asiat keskustassa ja illalla kävellä koiran kanssa Vanajaveden rannassa tai metsässä Apparalla ilman, että mihinkään näistä tarvitsee tehdä varsinaista retkisuunnitelmaa. Se ei kuulosta kovin suurelta kaupungin vetovoimatekijältä, mutta kun sitä on hetken kokeillut, siitä voi olla yllättävän vaikea luopua.

Ja kun kaupungissa liikkuminen alkaa sujua, jäljellä on vielä yksi käytännön ongelma. Hämeenlinnassa ei aina puhuta asioista niiden oikeilla nimillä. Siihen tarvitaan oma sanakirja.

11. Hämeenlinna-suomi- sanakirja

Uuteen kaupunkiin muuttaessa oppii ensin katujen ja paikkojen nimet. Sen jälkeen huomaa, etteivät paikalliset käytä niitä. Hämeenlinnassa tämä vaihe tulee vastaan melko nopeasti ja junantuoma alkaa epäillä, että häneltä jäi muuton yhteydessä jokin kielikurssi käymättä.

Tämän sanakirjan avulla pääsee alkuun. Täydellinen se ei voi olla, sillä paikallisen kielen yksi ominaisuus on, että heti kun luulee oppineensa sen, joku mainitsee taas paikan, josta ei ole koskaan kuullutkaan.

Appara

Ahvenisto, erityisesti Ahvenistonjärven, maauimalan ja ulkoilualueen ympäristö. ”Mennään Apparalle” voi tarkoittaa uimista, ulkoilua, hiihtämistä, lenkkeilyä tai muuten vain alueelle menemistä. Harvempi hämeenlinnalainen ilmoittaa lähtevänsä vapaa-ajallaan ”Ahveniston virkistysalueelle”. Jos kuulet moottorien ääntä, olet edelleen oikeassa paikassa.

Assi

Ahveniston uusi sairaala. Assi on niitä paikallisia nimiä, joiden opettelemiseen uudelta asukkaalta ei todennäköisesti kulu kovin kauan. Nimi tulee Ahveniston sairaalasta, ja uuden sairaalan myötä se on korvannut vähitellen vanhaa paikallista sairaalasanastoa. Jos sinulle annetaan aika Assiin, älä etsi henkilöä nimeltä Assi.

Aulanko

Tämä on poikkeuksellisen helppo: Aulanko tarkoittaa Aulankoa. Ongelma syntyy vasta siitä, että sillä voidaan tarkoittaa hotellia, luonnonsuojelualuetta, näkötornia, puistometsää, golfkenttää, Aulangonjärven ympäristöä tai koko kaupunginosaa. Asiayhteys ratkaisee.

GM

Kauppakeskus Goodman sijaitsee keskustan länsilaidalla moottoritien päällä. Lyhenne esiintyy etenkin kirjoitetussa paikallisessa keskustelussa. Jos joku sanoo menevänsä GeeÄmmään, hän ei ole välttämättä vaihtamassa autoa amerikkalaiseen.

Hikisilta

Paikallinen nimi Vanajaveden ylittävälle vanhalle rautatiesilla ja sitä myötäilevälle kevyen liikenteen väylälle. Osa rantareittiä. Nimi on tullut siitä, että varusmiehet siirtyvät sen kautta jalan tai polkupyörillä Hätilän ampuma-alueelle ja takaisin. Kun olet itse alkanut käyttää sanaa Hikisilta ajattelematta sen olevan mitenkään erikoinen nimi sillalle, kotoutuminen on edennyt hyvin.

Hotsi

Hotsi ei ole mikään yleisnimi mille tahansa hodarille, vaan tarkkaan määritelty paikalliseen grillikulttuuriin kuuluva käsite. Tästä asiasta ei kannata ensimmäisenä ryhtyä väittelemään sellaisen hämeenlinnalaisen kanssa, jolla on vahva näkemys oikean hotsin koostumuksesta. Oikean hotsin määritelmä kuitenkin on: Höyryssä lämmitetty rasvataikinakuori täytteillä, välissä yksi tai kaksi suomimakkaraa eli suomea = hotsi yhdellä tai kahdella suomella. Mausteet maun mukaan.

Häampton

Hämeenlinna pintaa syvemmällä, undergroundia, joka onkin hämeenlinnalaista mainstreamiä, scene jossa tapahtuu. Avainsanoja mm. Sibelius, Irwin, Turisas, Kantola, Ämy, Wanaja, Kerho, Verkis, Suisto, Keskiaikafestarit, Tavastia Armigeri, Birgeri, Nooran viinibaari ja Vanajanrannan kahvilat. Häampton on omaleimainen Hämeenlinna, jossa on kotiseuturakkautta ja ylpeyttä.

Höyhensaari

Rauhankadulla Paavonkulmassa vuosina 1929-1968 toiminut tohtori Ensio Kurki-Suonion perustama ja pitkään johtama synnytyssairaala, jossa oikeat hämeenlinnalaiset ovat syntyneet.

Italia

Iittalan paikallinen lempinimi, jonka lausuminen ei vaadi italialaista aksenttia. Iittala kuuluu Kalvolaan ja nykyiseen Hämeenlinnaan, mutta sillä on vahva oma identiteettinsä. Jos hämeenlinnalainen sanoo lähtevänsä Italiaan eikä pakkaa matkalaukkua, odota hetki ennen kuin kysyt lentoaikaa.

Janne

Jean Sibelius, kaupungin oma poika. Sibeliuksen perhe ja lähipiiri kutsuivat häntä Janneksi. Hämeenlinnassa kansallissäveltäjä on muutenkin tavallista lähempänä arkista kaupunkihistoriaa: täällä hän syntyi, kävi koulua ja vietti nuoruutensa.

Joutsenlampi

Aulangon puistometsän tunnettu tekolampi. Nimi ei ole runollinen matkailumarkkinoinnin keksintö vaan vakiintunut paikannimi. Joutsenlampi on osa Standertskjöldin rakennuttamaa Aulangon maisemaa ja hyvä muistutus siitä, kuinka suuri osa ”luonnolliselta” näyttävästä Aulangosta on harkiten rakennettua puistomaisemaa.

Kahtari

Kahtoilampi. Tiiriönmäessä sijaitseva pieni järvi, jonka rannalla on uimaranta ja jota kiertää kävelypolku.

Kantola

Hämeenlinnan 19. kaupunginosa, pääosin 1950-luvulla rakennettu vanha teollisuusalue, jossa sijaitsee mm. vuonna 2015 avattu Kantolan tapahtumapuisto.

Kerho

Hämeenlinnan Pallokerho eli HPK, tosi kannattajille yksinkertaisesti vain Kerho – rakkain lapsi jo vuodesta 1929.

Lintuvintti

Tunnettiin myös kierrätyskeskuksena. Entinen legendaarinen tanssiravintola Kolibri Hallituskadulla.

Miekkalinna

Poltinaholla sijaitseva poliisitalo.

Mäki

Vanha Kanta-Hämeen keskussairaala Ahvenistolla. ”Mäelle” meneminen tarkoitti hämeenlinnalaisessa puheessa vuosikymmeniä sairaalaan menemistä. Uuden Ahveniston sairaalan eli Assin myötä sana alkaa todennäköisesti vähitellen siirtyä paikallishistorian puolelle.

Parkki

Kaupunginpuisto. Jos hämeenlinnalainen ehdottaa kävelyä Parkissa, hän ei tarkoita pysäköintialuetta. Parkki on linnan pohjoispuolella sijaitseva historiallinen Kaupunginpuisto, entinen Pyövelinmäki ja myöhempi romanttinen maisemapuisto.

Poltsari

Poltinaho, 1700-luvulla perustettu vanha kasarmialue, jossa on nykyään mm. Hämeenlinnan tunnetuin kiertoliittymä, poliisitalo Miekkalinna ja asuntoalue. Kun osaat sijoittaa Poltsarin kartalle ilman miettimistä, olet läpäissyt yhden Hämeenlinna-kokeen osion.

Pulleri

Parolantien ja Härkätien kulmassa sijaitseva urheilupuisto. Sinne mennään harrastamaan, harjoittelemaan, kilpailemaan tai kuljettamaan jotakuta, joka tekee jotakin näistä.

Pyövelinmäki

Kaupunginpuistossa eli Parkissa sijaitseva mäki, jonka nimen arvellaan liittyvän linnaan ja sen vankilatoimintaan.

Pööli

Asemanrannan pysäköintitalo, jonka kyljessä roikkuu kaupungin kuuluisin ja kallein tötterö. Nimi on läheisen päiväkodin lasten antama ja uusi verrattuna moneen tämän sanakirjan käsitteeseen, mutta se on vakiintunut nopeasti. Jos joku sanoo auton olevan Pöölissä, asia on todennäköisesti kunnossa.

Raatopuisto

Vanhan vuonna 1872 suljetun hautausmaan puistosta käytetty epävirallinen nimi. Nimen käytön yleisyydestä ei ole varmaa näyttöä.

Rantareitti

Vanajaveden ympärillä ja rannoilla kulkeva kävelyn ja pyöräilyn reittikokonaisuus. Rantareitti ei ole vain yksi lyhyt rantakatu, vaan sillä tarkoitetaan laajempaa Vanajaveden rantoja seuraavaa kulkuyhteyttä. Se on myös yksi parhaista tavoista hahmottaa, kuinka vahvasti Hämeenlinna on rakentunut veden ympärille.

Ravari

Vanhan raviradan alue Pullerin urheilupuiston vieressä. Paikalla sijaitsee mm. grilli, josta saa hotseja.

Reska

Niin sanotussa ykköskorttelissa Raatihuoneenkadulla (ent. Raastuvankatu) sijaitseva kävelykatu, jonka ensimmäinen osuus Sibeliuksenkadun ja Kasarmikadun välillä avattiin 1980-luvulla ja jota laajennettiin Kasarmikadulta Saaristenkadulle 2000-luvun alussa.

Rinkelinmäki

HPK:n kotihallin ja sen ympäristön valtakunta. Rinkelinmäki on alueen nimi. Kerho pelaa Rinkelillä. Kun tämän lauseen ymmärtää ilman sanakirjaa, paikallisen kielen peruskurssi alkaa olla suoritettu.

SCC

Sunny Car Center. Hämeenlinnalainen pysyvä psyykkinen trauma, lähestymiskulmasta riippuen joko menetetty mahdollisuus tai hankkeessa mukana olleiden ja erityisesti poliittisten päättäjien pysyvä ja ehtymätön pilkan lähde. Opetti hämeenlinnalaisille paikallispoliitikoille, että hallitustyö on muutakin kuin kampaviinereitä ja samppanjaa: vastuunkantoa.

Tuuvinki

Imelletty perunalaatikko, syödään muulloinkin kuin jouluna.

Uikki

Uimahallin parkkipaikka. Suosittu nuorison öinen kokoontumispaikka.

Verkis

Verkatehdas. Kulttuuri- ja kongressikeskus Verkatehdas sekä usein hieman väljemmin koko sen kulttuurialue. Konsertti voi olla Verkiksellä, kokous Verkiksellä ja joku voi vain mennä Verkikselle. Vanha teollisuusalue on saanut uuden elämän ja samalla nimestä on karissut muutama tavu.

Wetteri

Hämeenlinnaan pitkään kuulunut nimi, joka liittyy Wetterhoffin ja sen ympäristöön. Fredrika Wetterhoffin nimeen kytkeytyvä käsityö- ja koulutushistoria on kaupungissa niin vahva, että nimi esiintyy erilaisissa paikallisissa yhteyksissä. Wetteri kuuluu niihin sanoihin, joiden tarkka tarkoite selviää usein vasta lauseesta.

Ämyrock

Parkissa järjestettävä ilmainen rockfestivaali. Ämyrockia on järjestetty vuodesta 1974, joten kyse ei ole hetken paikallisesta päähänpistosta vaan jo useiden sukupolvien mittaisesta kaupunkikulttuurista. Ämy on samalla hyvä esimerkki siitä, mitä tapahtuu, kun hämeenlinnalainen historiallinen maisemapuisto kohtaa suomalaisen rockkulttuurin. Molemmat jäivät henkiin.

12. Nyt olet hämeenlinnalainen

Hämeenlinnaan muuttamiseen ei liity pääsykoetta. Kukaan ei myöskään tule tarkistamaan, osaatko Hämäläisten laulun, oletko käynyt Aulangon näkötornissa tai tiedätkö, minä vuonna kaupunki sai oikeutensa. Hämeenlinnalaisuus alkaa paljon arkisemmin.

Aluksi kaupunki on kokoelma osoitteita. Koti on tietyllä kadulla, kauppa löytyy navigaattorilla ja Ahvenisto on paikka, jonne joku neuvoi menemään ulkoilemaan. Sitten osoitteiden rinnalle alkaa ilmestyä nimiä. Ahvenistosta tulee Appara, Kaupunginpuistosta Parkki ja Raatihuoneenkadun kävelykadusta Reska. Pian huomaat käyttäväsi niitä itse. Jossakin vaiheessa tapahtuu jotakin vielä epäilyttävämpää. Kaupungista alkaa tulla oma.

Tiedät olevasi hämeenlinnalaistumassa, kun...

Ensimmäinen merkki saattaa olla se, että lakkaat mittaamasta Hämeenlinnaa Helsingin ja Tampereen kautta. Et enää ajattele asuvasi kaupungissa, josta pääsee tunnissa Helsinkiin ja 40 minuutissa Tampereelle. Ajattelet asuvasi Hämeenlinnassa ja käyväsi tarvittaessa Helsingissä tai Tampereella. Se on valtava muutos maailmankuvassasi.

Seuraavaksi huomaat, että etäisyyksien mittakaava alkaa muuttua. Kun olet tottunut siihen, että suuri osa kaupungista on muutaman minuutin ajomatkan päässä, kahdenkymmenen minuutin matka alkaa tuntua pitkältä. Jos samaan risteykseen sattuu poikkeuksellisen monta autoa, mieleen saattaa hiipiä sana *ruuhka*. Tässä vaiheessa kannattaa varoa kertomasta asiasta helsinkiläisille.

Et enää puhu paikoista niiden oikeilla nimillä

Paikallinen kieli tarttuu salakavalasti. Kukaan ei päästä eräänä aamuna ryhtyä käyttämään sanaa Poltsari. Se vain ilmestyy puheeseen. Lopullinen vaihe saavutetaan, kun annat uudelle tulokkaalle ajo-ohjeen käyttäen paikkaa, jota ei enää ole. Silloin olet ymmärtänyt yhden hämeenlinnalaisuuden syvimmistä periaatteista: kaupungin kartta ei ole sama asia kuin hämeenlinnalaisen kartta.

Opit suhtautumaan kiireeseen oikein

Hämäläisen hitaudesta on vitsailtu niin kauan, ettei kukaan oikein tiedä, kumpi tuli ensin: hämäläinen vai vitsi. Hämeenlinnassa asuessa stereotypiasta voi kuitenkin löytää myös jotakin käyttökelpoista. Kaikkea ei tarvitse tehdä välittömästi.

Tämä ei tarkoita, etteivätkö asiat valmistuisi. Ne vain saattavat ensin hieman asettua. Asiaa katsotaan, mietitään ja ehkä keskustellaan. Joskus huomataan, ettei se ollutkaan niin kiireellinen kuin aluksi luultiin. Jossain vaiheessa sinäkin alat ymmärtää, miksi risukassallakaan ei ollut kiire.

Alat huomata asioita, joiden ohi ennen kävelit

Uusi asukas näkee Hämeen linnan. Hämeenlinnalaistuva asukas näkee myös kiven, jonka kohdalla Venäjän keisari nousi hevosen selästä.

Hän tietää, miksi vanhassa hautausmaan puistossa on Christian Sibeliuksen rautaristi, miksi Lyseon seinissä on niin paljon nimiä ja miksi Pikkutorilla seisova alaston nuori nainen liittyy Muumeihin paljon läheisemmin kuin ulkonäöstä voisi päätellä. Hän osaa katsoa vanhaa jugendtaloa ja kuvitella hämeenlinnalaisia jonottamassa sinne saunaan.

Samalla nykyinen kaupunki saa taakseen toisen, näkymättömän kaupungin. Jossakin oli ennen puutalo, toisessa paikassa ravintola, kolmannessa synnytyslaitos. Jotakin purettiin ja jotakin siirrettiin. Piparkakkutalo oli vähällä kadota, mutta ei kadonnut. Kaupungin tunteminen ei lopulta ole sitä, että tietää missä kaikki on. Se on sitä, että alkaa tietää, mitä siinä ennen oli.

Opit arvostelemaan Hämeenlinnaa oikein

Hämeenlinnalainen saa arvostella Hämeenlinnaa. Keskustan kehitystä, pysäköintiä, rakentamista, tapahtumia, päätöksentekoa ja oikeastaan mitä tahansa muutakin voidaan käsitellä hyvinkin perusteellisesti. Jos jokin asia toimii, voidaan pohtia, miksi se ei toimi vielä paremmin.

Paikallinen keskustelu etenee usein negaation kautta. Kun joku esittää uuden suunnitelman, ensimmäinen kysymys ei välttämättä ole, mitä hyvää siitä seuraa. Ensin selvitetään, mikä siinä voi mennä pieleen ja voiko siitä tulla uusi SCC.

Mutta muista, että tähän liittyy sääntö, jota ei ole kirjoitettu mihinkään. Rakkaudesta se hämäläinenkin hevonen potkii. Mutta hevonen on meidän.

Kerhon tulos alkaa kiinnostaa ainakin vähän

Sinun ei tarvitse ryhtyä jääkiekkofaniksi. Hämeenlinnan Pallokerhon kausikorttia ei jaeta kaupungin tervetulopaketissa. Silti Kerhon tuloksista kannattaa tietää jotakin.

Hyvinä aikoina kaupungissa puhutaan niistä joka tapauksessa. Huonoina aikoina vielä enemmän. Kun joku maanantaiaamuna sanoo vain ”olihan taas peli”, oikeanlainen hiljainen nyökkäys saattaa olla sosiaalisesti hyödyllisempi kuin pitkä analyysi. Hämäläiseen keskustelukulttuuriin hiljainen nyökkäys sopii muutenkin erinomaisesti.

Kaupungin repsottaminen alkaa tuntua jotenkin tutulta

Vähitellen huomaat myös, ettei kaiken tarvitse olla aivan viimeisen päälle. Jossakin repsottaa vähän, toisessa paikassa nurmikko olisi voitu leikata aikaisemmin ja kolmannessa odottaa jokin asia, jonka joku varmasti vielä joskus hoitaa. Tämä ei tarkoita, ettei asioista välitettäisi. Päinvastoin. Niistä keskustellaan mielellään ja tarvittaessa pitkään.

Hämeenlinna ei ole kiillotettu näyttelyesine. Se on vanha kaupunki, jota on rakennettu, purettu, siirretty, korjattu ja välillä jätetty hetkeksi odottamaan. Siinä on kerroksia, joita ei ole saatu – onneksi – kokonaan yhdenmukaisiksi. Ehkä juuri siksi täällä alkaa ajan mittaan nähdä kauneutta myös sellaisissa kohdissa, joita matkailuesitteeseen ei ensimmäisenä valittaisi.

Tiedät, missä mennään koiran kanssa

Kaupungin todellinen haltuunotto tapahtuu harvoin nähtävyyksiä kiertämällä. Se tapahtuu tavallisina päivinä.

Sama rantareitti kierretään kymmeniä kertoja. Apparalta löytyy oma polku. Parkissa huomataan yksityiskohta, jonka ohi on kuljettu aikaisemmin. Aulangonjärven ympärillä vuodenajat vaihtuvat. Vanajaveden jää tulee ja lähtee. Kaupungin puistot, rannat ja metsät muuttuvat vähitellen nähtävyyksistä omiksi paikoiksi.

Koiran kanssa tämän oppii ehkä tavallista nopeammin. Koiraa ei kiinnosta, onko paikka valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Sitä kiinnostaa, mitä puskan tai tolpan juurella tapahtui viisi minuuttia sitten. Siinä tulee samalla katsoneeksi kaupunkia huomattavasti tarkemmin. Ja joskus vastaan tulee keisarin kivi, vanha hautaristi, muistolaatta tai kaksi vaatekeräyskonttia.

Lopulta lakkaat miettimästä, oletko paikallinen

Paljasjalkaiseksi hämeenlinnalaiseksi ei tietenkään voi muuttua. Siihen olisi pitänyt ryhtyä jo syntymässä, mieluiten Höyhensaaressa. Hämeenlinnalaiseksi voi.

Se ei tapahdu tiettynä päivänä eikä siihen tarvita määrättyä määrää asumisvuosia. Ehkä ratkaiseva hetki tulee silloin, kun kaupungista palatessa ajattelee ensimmäisen kerran tulewansa kotiin. Tai silloin, kun huomaa puolustavansa Hämeenlinnaa ihmiselle, joka ei tunne sitä. Ehkä silloin, kun vanhan rakennuksen purkaminen alkaa harmittaa, vaikka ei ole koskaan itse käynyt rakennuksessa. Tai ehkä paljon arkisemmin. Kun joku kysyy tietä ja vastaat:

”Mene tästä Ojoisille ja sitten Hikosillan yli Verkikselle.” Ja vasta kysyjän ilmeestä huomaat, ettei hän ymmärtänyt sanaakaan.

Silloin voit auttaa. Sinäkin olit joskus junantuoma.

Tervetuloa Hämeenlinnaan. Tai kuten nyt jo tiedät: tervetuloa Hämptoniin.



Hämeenlinnaan voi muuttaa ilman käyttöohjetta. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö sellaisesta olisi hyötyä.

Muuta Hämeenlinnaan vie uuden asukkaan kaupungin tunnettuihin paikkoihin ja niiden taakse: Apparan, Parkin, Reskan, Hikisillan, Kerhon ja hotsin maailmaan. Samalla vastaan tulevat keskiaikainen linna, kadonneet korttelit, oudot muistomerkit, paikallinen kieli ja se hämäläinen toimintatapa, jossa kaikkea ei tarvitse tehdä aivan heti.

Tämä ei ole kaupungin virallinen matkailuesite eikä muuttajan tarkistuslista. Se on epävirallinen käyttöohje siihen, miten Hämeenlinnaa opitaan lukemaan – ja ehkä vähitellen pitämään omana.

Teksti ja kuvat © Jukka K. Niemi 2026

muutahameenlinnaan.fi